

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Ngo Quynh Nga

Hledání cesty ke kořenům: jazykový a sociokulturní management mladých Vietnamců v České republice

**Back to our Roots: Language and Sociocultural Management of Young
Vietnamese in the Czech Republic**

Praha 2016

Vedoucí práce: Mgr. Tamah Sherman, Ph.D

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Tamah Sherman, Ph.D za její trpělivost, cenné rady a ochotnou pomoc při zpracování mé diplomové práce. Srdečné poděkování patří také kamarádce Šárce Šimečkové za její rady a připomínky. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodinně a přátelům za jejich podporu a všem respondentům za jejich ochotu při poskytování rozhovorů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 15. srpna 2016

.....
Ngo Quynh Nga

Klíčová slova

jazykový management, jazyková atrice, vietnamská komunita v České republice, jazykové biografie, 2. generace Vietnamců v České republice

Keywords

language management, language attrition, Vietnamese community in the Czech Republic, language biographies, 2nd generation Vietnamese in the Czech Republic

Abstrakt

Častým fenoménem u migrantů je tzv. jazyková atrice, neboli částečná ztráta jazykové kompetence, způsobená změnami v aktivním užívání daného jazyka. Nejinak je tomu v České republice, kde jsou početní mladí Vietnamci často chváleni (zejména učiteli) za svou rychlou akvizici českého jazyka ve školském prostředí, ale sami pak v rané dospělosti prožívají nedostatky ve své vietnamské jazykové a sociokulturní kompetenci, na jejichž základě začínají tzv. „hledat cestu ke kořenům“. Hlavními předměty zkoumání v této práci budou 1) prožívání nedostatků vietnamské jazykové a sociokulturní kompetence ze strany jednak mladých Vietnamců samotných a jednak vietnamské komunity v ČR, 2) akční plány na nápravu těchto nedostatků a 3) (ne)implementace daných akčních plánů, a to ze strany jak jednotlivců, tak organizací v ČR. Teoreticko-metodologický rámec práce tvoří teorie jazykového managementu (Neustupný 2002) a hlavními metodologickými přístupy budou jazyková biografie (Nekvapil 2004) a etnografie. Výsledky analýzy ukazují kritické body, které by měly být zohledněny jak v podnětech při vytváření metodologie výuky vietnamského jazyka, tak v prožívání a reflexi jejich osobní identity.

Abstract

A common phenomenon among migrants is called language attrition, or the partial loss of language skills caused by changes in the active use of the language. This phenomenon occurs in the Czech Republic, where numerous young Vietnamese are often praised (especially by teachers) for their quick acquisition of the Czech language in the school environment, but experience shortcomings in their Vietnamese language and socio-cultural competence during early adulthood, on the basis of which they begin to go "back to their roots." The main topics of research in this thesis are 1) the experience of loss of the Vietnamese language and socio-cultural competence by individual Vietnamese and by the Vietnamese community in the Czech Republic, 2) adjustment designs to remedy these deficiencies and 3) the (non-)implementation of these adjustment designs by both individuals and organizations in the Czech Republic. The theoretical- methodological framework is a Language Management Theory (Neustupný 2002) and the main methodological approaches are language biography (Nekvapil 2004) and ethnography. The results of the analysis indicate the critical points to be addressed in incentives for Vietnamese language teaching methodology for young Vietnamese, as well as in the experience and reflection of their personal identities.

OBSAH

1	ÚVOD.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
2	TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKO.....	3
3	VIETNAMSKÁ KOMUNITA V ČESKÉ REPUBLICE	5
3.1	<i>Historie migrace</i>	5
3.2	<i>Formování vietnamské komunity</i>	10
3.2.1	<i>Statistické údaje</i>	10
3.2.2	<i>Struktury vietnamské komunity</i>	11
3.2.3	<i>Specifické rysy a charakter vietnamské komunity.....</i>	14
3.2.4	<i>Vietnamská čeština.....</i>	19
3.2.5	<i>Stereotypy aneb Vietnamci v očích majority</i>	20
4	VÝZKUM	24
4.1	POPIS METODIKY VÝZKUMU	24
4.1.1	<i>Cíle výzkumu</i>	24
4.1.2	<i>Účastníci rozhovoru a postup</i>	24
4.1.3	<i>Jazyková biografie</i>	26
4.2	ANALÝZA SOCIOKULTURNÍHO POZADÍ MANAGEMENTU	27
4.2.1	<i>Potomci starousedlíků.....</i>	27
4.2.2	<i>Formování identity.....</i>	28
4.2.3	<i>Instituce podporující integraci do českého prostředí</i>	29
4.2.3.1	<i>České chůvy.....</i>	29
4.2.3.2	<i>Vietnamské děti na českých školách.....</i>	31
4.2.3.3	<i>Vliv českých vrstevníků</i>	34
4.2.4	<i>Instituce podporující utvrzení výchozí kulturní identity.....</i>	35
4.2.4.1	<i>Rodina</i>	35
4.2.4.2	<i>Vztah k etnické komunitě.....</i>	41
4.2.4.3	<i>Vliv vietnamských vrstevníků</i>	45
4.3	ANALÝZA JAZYKOVÉHO MANAGEMENTU.....	49
4.3.1	<i>Jazyková situace rodiny</i>	49
4.3.2	<i>Jazyková atrice.....</i>	52
4.3.3	<i>Prožívání nedostatků.....</i>	53

4.3.4	<i>Akční plány na nápravu nedostatků prostřednictvím jednotlivců.....</i>	<i>57</i>
4.3.5	<i>Implementace akčních plánů prostřednictvím organizací</i>	<i>63</i>
5	ZÁVĚR	66
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	69
7	POUŽITÉ ZDROJE	72
8	SEZNAM ZKRATEK	73
	PŘÍLOHA 1.....	I
	PŘÍLOHA 2.....	IV
	PŘÍLOHA 3.....	IV

1 ÚVOD

Tato práce je sondou do života mladých Vietnamců v České republice a jejím úkolem bude prezentace nepopsaných jazykových a sociokulturních problémů spojených se životem ve dvou zcela odlišných kulturách. Práce se soustřeďuje na popis vývoje identity a s tím související jazykové kompetence mladých Vietnamců jako součásti vietnamské menšiny, která má dlouhodobé migrační kořeny na území dnešní České republiky. Z jazykového hlediska se bude práce věnovat jazykové atrici, neboli částečné ztrátě jazykové kompetence u mladých Vietnamců, v souvislosti se změnou kulturního a geografického prostředí. Do zmíněné generace mladých Vietnamců řadíme v této práci Vietnamce z jedenapůlté a druhé generace, tedy potomky Vietnamců, kteří se v České republice usadili na konci 70. a v 80. a 90. letech. Vietnamská menšina je v České republice tvořena obyvateli vietnamské národnosti pocházející z Vietnamské socialistické republiky. Na území ČR najdeme převážně obyvatelstvo z etnika Kinh (Việt), které tvoří 86% vietnamské populace. V roce 2013 uznal český stát Vietnamce národnostní menšinou pro její historický vývoj na území dnešní ČR. V právním kontextu platí tento oficiální status vietnamské menšiny jen pro občany ČR s vietnamským původem. Vietnamci v ČR nejsou zastoupeni jen osobami s českým státním občanstvím, ale převážně migranty, kteří mají jiné pobytové statusy. Z tohoto hlediska budeme v této práci místo pojmu vietnamská menšina uvádět vietnamská komunita v ČR.

Práce je tvořena teoretickou částí, kapitolou o vietnamské komunitě v ČR a výzkumnou částí. V teoretické části najdeme teoreticko-metodologické zarámování celé práce z hlediska teorie jazykového managementu. Tato teorie je pro tuto práci výhodná svou procesualností, která nám kromě analýzy jazykových problémů umožňuje i nahlédnutí do sociokulturního pozadí celého procesu. Mezi teoretickou a výzkumnou částí práce najdeme kapitolu o vietnamské komunitě. Tato kapitola ve stručnosti představí historii migrace Vietnamců v ČR, formování vietnamské komunity a nastínění jejích specifických rysů a struktur. Ozvláštněním této kapitoly jsou části pojednávající o vietnamské češtině a o tom, jak Vietnamce vnímá česká majorita. Pramennou základnou pro teoretickou část tvoří *Sociolingvistika a jazykový management* (Neustupný, 2002), publikace *Vietnamci v Česku a ve světě* (Freidingerová, 2014) a *Vietnamská komunita v Praze* (Martínková, 2010).

Výzkumná část práce je postavena na analýze jazykových biografií účastníků výzkumu, se kterými byl proveden rozhovor. Výzkumná část práce je složena z popisu metodiky a postupu výzkumu a dvou stěžejních částí – 1) analýza sociokulturního pozadí

managementu a 2) analýza jazykového managementu. První část, analýza sociokulturního pozadí managementu představí mladou generaci Vietnamců a hlavní instituce, které mají zásadní vliv na formování identity u mladých Vietnamců. S vývojem identity jsou úzce spjaty jazykové kompetence mladých Vietnamců. O jazykové situaci pojednává druhá část, věnovaná analýze jazykového managementu. Tato část se zaměřuje na popis jazykové situace ve vietnamských rodinách, zachycení ztráty jazykové kompetence mladými Vietnamci a jejich rodinami, hledání a realizace akčních plánů, které mají pomoci mladým Vietnamcům znovu nalézt cestu „ke svým kořenům“. Podíváme se i na možnosti implementace akčních plánů prostřednictvím organizací, které pracují s tématem integrace vietnamských migrantů. Odborný základ výzkumné části čerpá z *Language biographies and management summaries* (Nekvapil, 2004) a z článku "*The older I got, it wasn't a problem for me anymore*": *Language brokering as a managed activity and a narrated experience among young Vietnamese immigrants in the Czech Republic* (Sherman a Holomáč, 2016).

Přílohou práce je rozhovor s představitelem jedné z neziskových organizací, která pracuje s tématem interkulturního vzdělávání mladých Vietnamců. Druhou přílohou je ukázka z rozhovorů s mladými Vietnamci. Z důvodu anonymity rozhovorů nebudou zveřejněné celé rozhovory ani jejich audionahrávky.

Cílem této práce je analýza komplexní jazykové a sociokulturní situace mladých Vietnamců, která je vypracována na základě ověření si vlastních hypotéz prostřednictvím autobiografického vyprávění respondentů výzkumu. Práce by měla posloužit jako odraz pro další badatele, kteří budou dále pracovat s hlubším výzkumem jazykových i sociokulturních jevů, které se v této práci vyskytnou.

2 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKO

Teoreticko-metodologickým východiskem této práce je teorie jazykového managementu (Neustupný, 2002). Tato teorie má historický původ v jazykovém plánování, které se vyvíjelo v 60. letech 20. století v rámci sociolingvistiky. Mezi hlavní podněcovatele a protagonisty jazykového plánování řadíme Charlese Fergusona, Einara Haugena, Joshua Fishmana, Joan Rubinovou, Björna Jernudda a Jyotirindra DasGupta. V rámci jazykového plánování se za jazykové problémy považují především gramatické kompetence, jejichž odchylky jsou identifikovány jazykovými odborníky, a následná implementace řešení probíhá skrze státní instituce (Neustupný, 2002, s. 432). Jazykové plánování nám oproti teorii jazykového managementu neumožňuje studium mikrosituací. Můžeme ho však považovat za východisko pro rozvoj teorie jazykového managementu.

Termín teorie jazykového managementu byl poprvé použit lingvisty Jernuddem a Neustupným v roce 1987. Tato teorie nám umožňuje analýzu jazykových problémů na mikro a makro úrovni a je aplikovatelná i na sociokulturní problémy. Podle Neústupného (2002, s. 436) je základním přínosem této teorie její procesualnost, kdy se předpokládá, že všechny managementové procesy probíhají v následujících pěti stádiích:

- (1) v interakční situaci vznikají odchylky od norem jednání,
- (2) těchto odchylek si mluvčí povšimnou,
- (3) takové odchylky hodnotí negativně či pozitivně,
- (4) za účelem úpravy hodnocených odchylek vybírají akční plán,
- (5) a ten realizují (Neustupný, 2002, s. 436).

Důležité je to, že proces managementu může být ukončen v kterémkoli stádiu. Například v interakci se objeví odchylky od norem, ale nikdo si jich nepovšimne. Nebo odchylky mohou být povšimnuty, ale nejsou hodnoceny (Neústupný, 2002, s. 436).

V teorii jazykového managementu rozlišujeme několik způsobů managementu (Nekvapil 2006, s. 98):

a) jednoduchý management – vyskytuje se přímo v průběhu jednotlivých interakcí, kdy např. v běžné mluvě dojde k přeroknutí, které je následně dotyčnou osobou opraveno.

b) organizovaný management - zahrnuje více rozsáhlé sítě, včetně institucí, a je předmětem různých forem komunikace a diskuse. Může tam být mnoho různých stupňů zapojených sítí. Organizovaný management může vyplývat z několika rozšířených instancí jednoduchého vedení. Organizovaný management zahrnuje praktiky tradičního plánování a jazykové politiky (Nekvapil 2006, s. 98).

Teorie jazykového managementu nám umožňuje analýzu jazykové atrice, neboli částečné ztráty jazykové kompetence, u mladých Vietnamců. Kromě jazykových problémů nám tato teorie umožňuje i analýzu sociokulturního pozadí vzniku této situace. Jazyková atrice vyvstává z neaktivního užívání původního mateřského jazyka vlivem migrace do nového prostředí (Holečková, 2013). Teorie jazykového managementu nám umožňuje tento proces podchytit od prvotní identifikace odchylky od norem, přes samotné hodnocení problému prostřednictvím prožívání mladých Vietnamců a jejich rodiny, po výběr a realizaci plánů na nápravu povšimnuté odchylky. Tato situace je procesně podchycena ve všech managementových stádiích. Akční plány na nápravu jazykové atrice mohou být aplikovány individuálně podle motivací účastníků procesu – v tomto případě mladých Vietnamců. Případně lze do budoucna prostřednictvím daných akčních plánů předejít nebo snížit dopad této odchylky.

V rámci analýzy jazykové atrice a sociokulturního pozadí mladých Vietnamců se do organizované sítě zapojují jak jednotlivci, rodiče, tak komunita a následně organizace. Můžeme zde mluvit o prolínání systému individuálního organizovaného managementu (jednotlivci) a institucionalizovaného organizovaného managementu (rodina, komunita, organizace).

3 VIETNAMSKÁ KOMUNITA V ČESKÉ REPUBLICCE

3.1 HISTORIE MIGRACE

V této kapitole si zkusíme odpovědět na tyto otázky: Proč se Vietnamci usadili v České republice? Co je vedlo k tomu, aby opustili svoji zemi původu, která leží skoro dvanáct tisíc kilometrů vzdušnou čarou od České republiky?

Celý vývoj od prvotní migrace jedince po vytvoření komunity v místě příchodu nám pomůže lépe porozumět chování dnešní mladé generace Vietnamců v ČR. Migrace je dlouhý proces, který začíná už v zemi původu, kde se jedinec z nějakého důvodu rozhodne pro odjezd z vlasti. Po příjezdu do cílové země následuje sled povinností, které je potřeba zařídit pro přežití v nové zemi - legalizace pobytu, bydlení, práce, nutnost naučit se místní jazyk a poznat tradice v nové zemi. Dle Broučka (2003, s. 20) má majoritní společnost většinou tendenci vnímat a hodnotit imigranty přicházející do českého prostředí až od okamžiku jejich příchodu a bez dostatečného akceptování příčin a důvodů jejich migrace. Okolnosti vietnamské migrace na dnešní území České republiky se postupně proměnily: od politicky řízené a dočasné migrace před rokem 1989 došlo po roce 1989 k dobrovolnému, převážně ekonomicky motivovanému opouštění původní země. Pro dobrovolnou vietnamskou migraci je typické, že se zakládá na kolektivním, resp. rodinném rozhodování, vedoucím ke zlepšení ekonomické situace rodiny. Nedobrovolná, uprchlická migrace hlavně jihovietnamců směřovala do jiných zemí, jako je např. severní Amerika, Francie, Austrálie. Tito migranti byli nazýváni *“boat people”*¹.

Do tehdejšího Československa přijížděli Vietnamci v několika vlnách, jež se dají specifikovat dle období příchodu. Brouček (2003, s. 20) je dělí na:

- 1) věk bilaterálních smluv - od roku 1950-1989,
- 2) věk volnosti - od roku 1990,
- 3) věk cizineckého zákona - od roku 1992 (Brouček, 2003, s. 20).

¹ Vietnamci, kteří z politických důvodů uprchli po pádu jihovietnamské vlády v dubnu 1975 na lodi do okolních asijských zemí, jako je např. Hong Kong, Malajsie, Singapur, a později hlavně do Spojených států, Kanady, Austrálie, Francie a Německa.

Podíváme-li se blíže do historie vietnamské migrace, tak zjistíme, že první Vietnamci přišli do ČR již roku 1949, a to na základě angažovanosti Československé republiky v indočínském konfliktu v roce 1948. Vietnam tehdy intenzivně hledal pomoc v boji proti Francouzům na evropském kontinentu a Československo se jevilo jako výhodné z hlediska strategické polohy. Za skutečný počátek spolupráce obou zemí se však považuje až datum 2. února 1950 (až 2. únor 1950), kdy byly navázány první diplomatické vztahy mezi Československem a nově vzniklou Vietnamskou demokratickou republikou (VDR). Navázání oboustranné spolupráce přinášelo oběma zemím své výhody, protože Československo potřebovalo nové pracovní síly a naopak VDR hledala ve zbídačeném stavu země po válce možnost vzdělání svých pracovních sil v různých odvětvích. Pro obě země bylo též výhodné získat trh pro odbyt svých produktů.

Již v tomto období najdeme prvního vietnamského usedlíka v Praze, jenž přijel do Československa se dvěma dalšími studenty, kteří dostali stipendium na elektrotechnické fakultě ČVUT. Další příchod Vietnamců můžeme zaznamenat po vítězné vietnamské bitvě nad Francouzi u Dien Bien Phu v roce 1954, kdy v rámci pomoci poválečnému Vietnamu přijalo Československo na zotavenou 100 vietnamských “sirotků”, resp. dětí válečných invalidů a funkcionářů. Všechny děti byly umístěny v dětském domově v Chrastavě u Liberce. Některé (z nich) v Československu dále studovali, ale většina z nich se po pár letech na popud vietnamské strany vrátila zpět do Vietnamu. Vzpomínky těchto “sirotků”, dnes již pánů a dam v důchodu, na tehdejší Českoslovenko zachytil režisér Martin Ryšavý v dokumentárním filmu *Kdo mě naučí půl znaku* (Ryšavý, 2006).

Po skupince dětí umístěných v Chrastavě následovaly od počátku 60. let na základě mezivládních dohod skupinky vietnamských studentů a stážistů převážně technických a ekonomických oborů. Zřídkakdy, ale objevili se i studenti mířící na jiné vysoké školy, jako je DAMU nebo FF UK. Studenty pak v letech 1967-1974 doplnilo 2146 (Kocourek, 2006, s. 95) praktikantů do textilního, stavebního, sklářského, chemického, strojírenského a metalurgického průmyslu.

Další příliv 5000-6000 vietnamských učňů nastal v letech 1974-1979. Jejich pobyt byl stanoven na 7 let a jazyková příprava trvala 6 měsíců. Největší nárůst učňů, studentů a dalších vietnamských migrantů, kteří přijeli za účelem zvyšování kvalifikace, byl zaznamenán v letech 1979-1985, a to na základě Smlouvy o přátelství a spolupráci Československé socialistické republiky a Vietnamské socialistické republiky (VSR), jež byla podepsána při návštěvě prezidenta Gustáva Husáka ve Vietnamu. Celkem se jednalo až o 30.000 osob. Od

roku 1985 nicméně tato vzrůstající tendence opět klesla, a to zhruba na 17000 osob za rok (Martínková, 2007, s. 12).

Jaký byl život studentů a učňů v Československu? Cílem jejich pobytu v ČSSR bylo nejen získání vzdělání, kvalifikace a praxe pro vlast, ale i pomoc zlepšit ekonomickou situaci své rodiny ve Vietnamu. Jejich pobyt nebyl volný, ale hlídáný ze strany vietnamské ambasády prostřednictvím tlumočnicků a vedoucích skupin. Jedním ze zákazů bylo, že se Vietnamec nesměl stýkat s Vietnamkou nebo jen za přítomnosti třetí osoby. Intimní vztahy s majoritou by pak představovaly “katastrofu” a všechny tyto “delikty” řešila ambasáda návratem do Vietnamu. Povinně museli chodit na politické školení a výklad způsobů chování v ČSSR (Brouček, 2003, s. 24). Vietnamci nesměli chodit sami ven, ale jen ve skupince po třech. Ve výčtu podobných zákazů bychom mohli dále pokračovat. Velkou motivací pro studenty, aby mohli nadále zůstat v ČSSR, se stal studijní prospěch s červeným diplomem.

Významným mezníkem mezi věkem bilaterálních smluv a věkem volnosti - tedy svobodného podnikání - byl rok 1989. Sametová revoluce a pád komunistické režimu v roce 1989 měly vliv i na život Vietnamců žijící na území ČSSR. Počínaje rokem 1990 přerušilo Československo s VSR své politické a hospodářské styky. Bilaterální smlouvy pozbyly platnost a začal být vyvíjen tlak na návrat vietnamských občanů do země původu. Jedinou možností přetrvání na českém a slovenském území bylo založení s.r.o. Na rodinném příběhu jednoho z respondentů výzkumu (viz kapitola 4 Výzkum) lze praktiky zakládání s.r.o. demonstrovat:

„Mí rodiče přijeli na konci 70. let až začátku 80. let. Otec přijel a tady se vyučoval, myslím, že, teďka si nejsem jistý, jestli truhlářem nebo elektrikářem, potom bylo období, kdy byla vlastně revoluce, tak dělal úředníka, od roku 94 měl možnost založit s.r.o., tak založil s.r.o. s tím, že do toho s.r.o. mohl vlastně přihlásit až 20 lidí. V té době to bylo tak, že pokud by se tam ti lidé nepřihlásili, tak by museli automaticky zpátky do Vietnamu. Tím, že je otec přihlásil, tak v podstatě mohli podnikat, a potom tady mohli ještě zůstat.“

CHU

Po roce 1990 mohla éra volného podnikání začít naplno. Pro Vietnamce, kteří chtěli v ČSFR zůstat, se stala možnost změny účelu pobytu z pracovního nebo studijního na podnikatelský typ dlouhodobého pobytu jediným řešením. Protože původní představa zdejšího výdělků se vlivem politických událostí nenaplnila, nezbývalo, než se přizpůsobit

novým právním a migračním předpisům. Podnikatelský duch se objevil u mnoha Vietnamců už v předchozích letech, když načerno prodávali svým českým kolegům z továren (a nejen jim) nedostatkové zboží, jako např. džíny, hodinky, rádio, walkmany nebo baterie. Nová politická, migrační a ekonomická transformace země byla pro Vietnamce odrazovým můstkem pro založení živnostenské listu. Příběh paní TAM (tato osoba nebyla součástí výzkumu) ukazuje, že existovala i jiná neoficiální možnost, jak v ČSFR zůstat:

„Přijela jsem v 80. letech, abych se v továrně učila zamrazovat ryby a drůbež. Během mého pobytu v Československu jsem se zamilovala do mého dnes již manžela. Abych tu mohla zůstat, tak za mě manžel musel zaplatit vietnamské ambasádě 20 tisíc korun. V té době to byla velká suma, za kterou jste si mohli koupit chalupu. Za muže se dávalo víc, protože to brali jako vojenská síla“.

Vietnamští obchodníci začínali se stánkovým prodejem, který soustřeďovali na místa s možností velkého výtěžku – tedy do pohraničí a do velkých měst. Trh zaplavili tehdy nedostatkovým spotřebním zbožím. Prodávali smíšené zboží dovezené z Asie, typu levný textil, obuv, elektronika atp. Ve větších městech jako Praha, Ostrava, Brno vznikaly první velkoobchodní tržnice, kam se jezdilo pro nákupy zboží. Tato soustředěnost do měst byla prvním příznakem počátku vytváření lokálních sítí vietnamské komunity na území dnešní České republiky. Vietnamskou komunitu pak doplnila další vlna již čistě ekonomické migrace z VSR. Nově příchozí Vietnamci využili možnosti pobytu za účelem sloučení s rodinnými příslušníky, kteří již byli na území ČR usazení. Často tu pobýval např. jeden z manželů, nejčastěji muž, nebo jeden z rodinných příslušníků. Po otevření podnikatelských možností byla často potřeba dalších pracovních sil, nejlépe z řad vlastní rodiny. Vietnamci tak na základě rodinné pospolitosti využívali možnosti pozvat do ČR své příbuzné, aby jim byli nápomocni v začátcích podnikání. To si ukažme na příběhu studentky NGAN (tato osoba nebyla součástí výzkumu), která pochází z druhé generace Vietnamců v ČR:

„Moje teta přijela do ČSSR v 80. letech za práci v továrně. V ČSSR se zamilovala do Čecha, kterého si později vzala. Počátkem 90. let začala s podnikáním. Strýček jí v tom hodně pomáhal. Teta si v severních Čechách pronajala velký obchodní prostor, ze kterého udělala menší tržnici. Mnoho Vietnamců si od ní pronajalo svůj stánek, kde prodávali textil, obuv, hodinky atd. Teta měla mnoho sourozenců, proto se rozhodla, že většinu do ČR pozve za

účelem sloučení rodiny nebo podnikání, aby pomohla ekonomické situaci rodiny. Bratrům, sestřám a sestřenicím pak pronajala stánky a rodinný byznys se mohl rozjet. Můj tatínek takto za tetou přijel na počátku 90. let. Hned začal se stánkovým prodejem. Jezdával pro zboží až do Ostravy nebo Košic. Po nějaké době si vydělal peníze. Poté, co si zajistil stabilní zázemí, tak maminku, sestru a mě hned pozval do ČR. Všechny 3 jsme za ním přijely v roce 1995. Maminka pomáhala tatínkovi s prodejem a po nějaké době si otevřeli vlastní obchod.“

Nově příchozí Vietnamci do ČR od 90. let však byli na migraci do České republiky připravení výrazně méně. Předchozí vlna (před rokem 1989) byla tvořena z vybraných jedinců, kteří se jezdili do Československa vzdělávat. Nyní ovšem nepřijíždí Vietnamci do ČR za účelem získání vzdělání, nebo aby poznávali krásu České republiky. Jediným cílem je vydělat si peníze a zvýšit tím ekonomickou situaci rodiny. Vietnamci byli často svým rozhodnutím odjet z VSR motivováni mýtem „bohatého Západu“, který vytvářejí *Viêt kiêu*² (označení pro Vietnamce žijící v zahraničí). Tito Vietnamci při svých rodinných návštěvách ve Vietnamu vytváří dojem, že se mají na Západě velmi dobře, když mohou jezdit na dovolenou do Vietnamu apod. Realita je často jiná, ale vietnamští příbuzní nevidí dřinu, kterou museli jejich příbuzní v ČR denně překonávat. Kvůli neznalosti českého prostředí, právních předpisů aj. byli nově příchozí Vietnamci odkázaní na své příbuzné nebo museli často využívat ne právě levných služeb *dịch vụ* (zprostředkovatelský servis), jež jsou typické pro vietnamskou komunitu žijící v ČR. Zmíněné zprostředkovatelské služby poskytovali Vietnamci znalí zdejších poměrů, kteří žili v ČR déle. Byli to často tlumočníci, kteří využívali neznalosti nově příchozích. Jejich servis zahrnoval vyřizování veškerých právních úkonů, administrativních dokumentů, pobytů, účetnictví, doprovody k lékařům, na úřady apod.

V dalších letech, konkrétně od roku 2007, v důsledku ekonomického růstu a nedostatku pracovních sil hlavně v továrnách můžeme vysledovat nový fenomén v podobě novodobé pracovní migrace. (Tento fenomén se netýkal jen nově příchozích Vietnamců, ale i těch, kteří pobývali v České republice delší dobu, ale v podnikání se jim kvůli velké konkurenci nedařilo). Nový nábor pracovníků z Vietnamu do továren v ČR probíhal zejména přes pracovní agentury, jichž v té době vznikl bezpočet. Mnoho těchto nově příchozích Vietnamců přicházelo do České republiky z vietnamského venkova a na to, aby mohli být přes pracovní agentury zaměstnaní v českých továrnách, si vzali obrovskou půjčku. Bez vzdělání,

² *Viêt kiêu* je ustálené slovní spojení, které vymysleli Vietnamci žijící mimo území VSR. Přívlastek *kiêu* znamená „žít u někoho dočasně/žít dočasně na jiném místě.“

informací, zkušeností a s mýtem „bohatého Západu“ (Freidingerová, 2014) byli tito Vietnamci často vykořisťováni, ať už pracovními agenturami nebo zaměstnavatelem. Jednou ze známých kauz vykořisťování pracovníků zprostředkovatelskou agenturou, jež se dostala až k soudu, se nazývá „Stromkaři“. Dělníci z dané kauzy pracovali v lese, kde sázeli nové stromky, bydleli ovšem v nuzném prostředí a za svoji práci nedostávali zapláceno.

Zanedlouho navíc čekalo na mnohé novodobé vietnamské dělníky nemilé překvapení v podobě ekonomické krize. Práce v továrnách byla jen na krátkou dobu, pokud vůbec, přitom po zániku pracovních smluv většinou za tímto účelem přichozících Vietnamců zaniklo pracovní povolení i vízum. Byli nuceni se vrátit zpět do Vietnamu, ale kvůli velkým dluhům a ostudě, že na Západě neuspěli, se nikdo vrátit zpět nechtěl. O této novodobé pracovní migraci z Vietnamu do ČR byl rovněž režisérem Martinem Ryšavým natočen dokument *Země snů* (Ryšavý 2009).

Na základě této pracovní migrace závratně stoupl i počet Vietnamců – dle statistických údajů se v srpnu 2007 nacházelo na území České republiky 45 964 Vietnamců, v tom samém měsíci roku 2008 čítala vietnamská komunita již 57 660 osob³ (Pechová 2008).

3.2 FORMOVÁNÍ VIETNAMSKÉ KOMUNITY

3.2.1 Statistické údaje

Vietnamci migrují po celém světě a mimo svou vlast bydlí zhruba 3 milióny obyvatel vietnamského původu. Největší počet Vietnamců na svém území mají země, které přijaly politické uprchlíky, tzv. *boat people*. Počet Vietnamců žijících v zahraničí činí: USA (1,5 miliónů), Austrálie (300 000), Kanada (250 000), Kambodža (150 000), Malajsie (150 000), Německo (125 000), Thajsko (100 000), Rusko (100 000), Taiwan (90 000), Jižní Korea (90 000), Česko (65 000), Laos (30 000) a Japonsko (20 000). Pozice České republiky v tomto seznamu je velice unikátní (Freidingerová, 2014, s. 58).

V České republice tvoří Vietnamci po Ukrajincích a Slovácích třetí nejpočetnější menšinu. K datu 31. 12. 2015 žije dle statistických údajů⁴ na českém území 56 958⁵ obyvatel s vietnamským státním občanstvím. Odhadem může být toho číslo o pár tisíc vyšší, pokud

³ Na základě sčítání z roku 2011 bylo na území ČR celkem 52 612 osob s vietnamským občanstvím. Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfg917fpy>>

⁴ Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2015>>

⁵ Včetně Vietnamců s platným azylem, doplňkovou ochranou nebo vízem nad 90 dní

připočítáme občany České republiky s vietnamským původem a vietnamské občany bez platného pobytu, tedy nelegálně žijící Vietnamce na území České republiky. S přísnější novelou cizineckého zákona platné od ledna 2011 můžeme očekávat, že počet Vietnamců s nelegálním pobytem přibude. Z celkového oficiálního počtu má 46 969 Vietnamců povolení k trvalému pobytu. Na území hlavního města Praha žije s počtem 11 707 Vietnamců nejvíce.

Ekonomická aktivita vietnamské menšiny se zaměřuje hlavně na podnikání. To dokazují statistické údaje, které uvádějí, že až 23 964 Vietnamců má platné živnostenské oprávnění. S tímto počtem se řadí mezi cizince s nejvyšším počtem živnostenského oprávnění na území České republiky. Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zabývá hlavně mladou generací Vietnamců, podíváme se i na počty vietnamských dětí, žáků a studentů na mateřských, základních, středních a vysokých školách. Vysoké počty vietnamských dětí jsou hlavně na mateřských školách - kolem 1859 dětí, základních školách - s počtem 3220 žáků a na středních školách - s počtem 1994 studentů. Na konzervatořích najdeme jen 4 vietnamské studenty a na vyšších odborných školách 20 studentů. Na vysokých školách studuje v akademickém roce 2014/2015 916 vietnamských studentů.

S novelou zákona o státním občanství ČR, která nabyla účinnosti 1. 1. 2014, se zvýšil počet Vietnamců, kteří získali české státní občanství. Jednalo se většinou o mladé Vietnamce, kteří se buď narodili v ČR, nebo do ČR přijeli před 10. rokem svého věku. Ministerstvo umožnilo těmto lidem získat české státní občanství jednodušším způsobem, a to prohlášením, které musí cizinec učinit mezi 18-21 věkem. Např. v roce 2002 získalo pouhých 29 osob české státní občanství, v roce 2014 se již počet navýšil na 298. S dorůstající druhou a třetí generací Vietnamců v ČR se tato tendence bude jistě zvyšovat.

3.2.2 Struktury vietnamské komunity

Vietnamská komunita má v České republice svoji historickou tradici, která zasahuje do 50. let minulého století. Od té doby se vietnamská komunita značně proměnila a etablovala. Vytvořila si vlastní mechanismy fungování a její charakter hodně závisí na tom, z jakých vrstev se skládá. Komunitu můžeme rozdělit na tři skupiny podle doby příchodu (Freidingerová, 2014, s. 94-104):

1) Starousedlíci

Mezi starousedlíky řadíme jak příchozí z let předrevolučních, tak po sametové revoluci. Tito lidé tvoří pevný základ vietnamské komunity. Obě skupiny přijeli v jiném období a za rozdílných podmínek. Obě skupiny se však od 90. let podílely na vzniku a formování dnešní podoby vietnamské komunity. Tyto dvě skupiny spojuje maloobchodní podnikání, které si nastavili jako základ obživy. Svoje podnikání nesměřovali jen směrem ven k majoritě, ale i dovnitř komunity. Někteří jedinci z této skupiny starousedlíků využili neznalosti prostředí u nově příchozích k vytvoření zprostředkovatelského servisu, založeného na plné klientově důvěře k poskytovateli služby, ačkoli ta může být pochybná. Dalším společným rysem těchto dvou skupin je stejný pobytový status. Většina z nich má trvalý pobyt, dorozumí se česky (část z nich svoji jazykovou vybavenost využívá k poskytování tlumočnických služeb a část se s majoritou dorozumí na základní úrovni postačující k ekonomickým aktivitám a k jednání s úřady). Typický je také zaběhnutý rodinný život. Většina z nich má za manžela nebo manželku Vietnamce nebo Vietnamku, ovšem ani smíšená manželství nejsou již výjimkami.

1a) starousedlíci z revolučních dob před rokem 1989

Pro tuto skupinu je příznačná velká vnitřní provázanost celé skupiny. Vyplývá to z období, ve kterém přicházeli do tehdejšího Československa. Všichni přijeli bez rodiny na časově omezené pobyty (4 až 7 let). Pobyt v jiném kulturním prostředí, bez rodinné opory se pocitově projevovaly jako stesk a smutek po domovu. Tyto společně prožívané pocity vedly k větší provázanosti ve skupinách, kde se všichni prakticky navzájem znali. Sdílení podobných pocitů a vzájemné pochopení – to vše nahrazovalo rodinnou oporu. Podle Freidingerové (2014, s. 97) k tomu dopomohla izolovanost od majoritní populace a organizovaná socializace v podobě výletů po českých hradech a zámcích, pingpongových a fotbalových turnajů, pěveckých soutěží a politických školení. Tyto blízké vztahy udržovali mezi sebou i po návratu do Vietnamu. Tomu svědčí společná setkávání ve spolcích, které založili Vietnamci z éry socialismu - např. Společnost vietnamsko-českého přátelství v Hanoji nebo Klub Praha v Ho Či Minově Městě.

1b) starousedlíci z porevolučních dob - 90. léta

Tito lidé přicházeli dobrovolně na území dnešní České republiky na základě rodinných konexí s předchozí skupinou starousedlíků. Díky rodinným vztahům nemuseli vynaložit

mnoho úsilí, aby se zorientovali v novém prostředí. Přijížděli vybraní jedinci, na základě kolektivního výběru rodiny. Zpočátku to byli většinou muži, za kterými po zajištění stabilního zázemí přijížděly manželky a děti. Na rozdíl od migrantů ze socialistického období, kteří se v Československu vzdělávali, nepoznala tato skupina český vzdělávací systém a ani se dále neškolila ani aktivně nerozvíjela. Poznali jen práci v náročných podmínkách a veškeré úsilí soustřeďovali výhradně na výdělečnou činnost (Freidingerová, 2014, s. 98). Obecně byli více konzervativnější, co se přejímání českých zvyků týče, a to z důvodu minimálního kontaktu s majoritní společností. Dneska to však už neplatí a rozdíly mezi nimi a předchozími starousedlíky jsou minimální.

Potomci starousedlíků

Potomkům starousedlíků se bude práce věnovat v dalších kapitolách. Jedná se o děti, které se již v České republice narodily, nebo přijely v raném věku. Tyto děti dělíme buď do druhé, nebo do tzv. jedenapůlté generace. Do druhé generace patří děti narozené v České republice a do jedenapůlté generace řadíme děti, jež přijely do ČR jako malé. Na rozdíl od svých rodičů měly tyto děti možnost navštěvovat české školy, ve kterých se velmi rychle zorientovaly, a čeština se pro ně brzy stala hlavním komunikačním jazykem.

2) Nově příchozí (ekonomičtí migranti)

Nově příchozí migranty dělíme na ty, kteří přijeli jako rodinní příbuzní starousedlíků, nebo na zcela nově příchozí pracovní migranty. Do této skupiny patří migranti z Vietnamu, kteří přijíždí do České republiky od přelomu století po současnost. Charakteristické pro ně je, že přijeli v době přísných migračních zákonů a horších ekonomických podmínek. V té době maloobchodní podnikání starousedníků procházelo krizí. Stále více Vietnamců z pohraničí, kde se podnikání v předchozích letech dařilo, se stěhuje do jiných měst i vesnic, aby zde otevřeli kamenné obchody. Pro ty, kteří už byli v těchto místech trvale usazeni, vytváří stěhování Vietnamců z pohraničí větší konkurenční prostředí. Vietnamci jsou v této době donuceni změnit maloobchodní prodej smíšeného zboží na večerky, nehtová studia nebo restaurace. Všechny ekonomické změny vedou k tomu, že je potřeba mít alespoň základní znalost pobytových, živnostenských, daňových a jiných právních předpisů. Nově příchozí více spoléhají na pomoc od svých příbuzných a hůře se integrují do majoritní společnosti.

Od roku 2009 se však změnilы migrační zákony a jednou z podmínek k získání povolení k trvalému pobytu je úspěšné vykonání zkoušky z českého jazyka úrovně A1. Pro nově příchozí se tím výuka českého jazyka stala povinností a status trvalého pobytu silnou (bohužel i jedinou) motivací k jeho zvládnutí. Po získání povolení k trvalému pobytu nicméně jejich motivace ke zlepšení dosavadní úrovně českého jazyka klesá. Plánované povinné integrační kurzy⁶ pro nově příchozí a zvednutí úrovně A1 na A2⁷ by mohlo Vietnamce k prohloubenější integraci motivovat více.

2a) rodinní příbuzní starousedlíků

Svou ekonomickou aktivitou navazují na předchozí skupinu prostřednictvím kopírování zajetých cest v podnikání starousedlíků. Často jsou zaměstnáni u starousedlíků v obchodech jako další pomocná síla rodiny. Po čase jim obvykle rodinní příslušníci přenechávají svoje obchody nebo jim pomůžou se vstupní investicí do nového obchodu. Tato skupina je hodně závislá na pomoci od starousedlíků a nějakou dobu bude ještě trvat, než se do majoritní společnosti aktivně začlení.

2b) nově příchozí pracovní migranti

Tato skupina již byla zmíněna na konci kapitoly věnované historii migrace. Příjezd této skupiny je reakcí na konjunkturu a nedostatek pracovních sil v továrnách. Nábor nových pracovníků probíhal přes pracovní agentury, které často vytváří dojem velkých výdělků. Náboru se účastní většinou Vietnamci z chudých vesnic a do České republiky míří s nulovými informacemi a povědomím o své práci. Čas teprve ukáže, zda budou mít tendenci trvale se usadit v České republice a integrovat se do majoritní společnosti.

3.2.3 Specifické rysy a charakter vietnamské komunity

1. Faktory vedoucí k izolovanosti komunity

Pro vietnamskou komunitu je charakteristická uzavřenost, soběstačnost, provázanost mezi jednotlivými skupinami. Od počátku vzniku se komunita formovala spíše dovnitř.

⁶ V současné době se konají na základě dobrovolnosti v rámci projektu „Vítejte v ČR“. Dostupné na <<http://www.vitejtevcr.cz/>>

⁷ Ministerstvo vnitra plánuje zvýšení úrovně na rok 2018, a to z integračních důvodů.

Vytvořila si vlastní autonomní mechanismy fungování, které vedly k její izolovanosti. Uvnitř komunity existuje i hierarchie moci. Podle Broučka (2003, s. 13) se v posledních letech existence komunity vyvíjí ve dvou rovinách dvou protichůdných tendencí:

A) izolace se mění v ghettizaci,

B) nutnost praktické komunikace s majoritou a jejími institucemi se netransformuje v široký rámec integrace (jak by si přál stát), nýbrž se projevuje postupující vnitřní strukturalizací a vnitřní autonomní stratifikací vietnamského etnika v ČR jako celku a především na úrovni jednotlivých lokálních komunit ve výrazných střediscích (Cheb, Aš, Potůčky, Železná Ruda, Praha, Brno aj.) a zvláště tam, kde jsou velkoobchodní tržnice (Brouček, 2003, s. 13).

V letech 1990-1992 si díky ekonomické transformaci pořídilo mnoho Vietnamců živnostenské oprávnění. Jejich obchodní aktivita se soustřeďovala na místech slibující největší zisky. Obchodování se stalo pro Vietnamce periodickou činností, která spočívala v nákupu zboží za účelem dalšího maloobchodního nebo velkoobchodního prodeje. Zpočátku se obchodní aktivity Vietnamců soustřeďovaly na stánkový prodej. Později stánkový prodej přeorientovali na kamenné obchody, večerky, nehtová studia a restaurace. Místa s největší koncentrací vietnamských obchodníků se soustřeďovala do pohraniční a do větších měst.

Jak zmínil Brouček, ghettizace se často projevuje ve specifických tržnicích, kde si veškeré fungování a rozložení hierarchie moci nastavili sami členové komunity. Nejvýše v pomyslné hierarchii moci stojí majitelé velkoobchodních tržnic (nad nimi je patrný už jen vliv vietnamského velvyslanectví v Praze). Tito lidé pronajímají svým krajanům svoje prodejní místa a zpravidla patří ve vietnamské komunitě k těm nejmajetnějším. Menší tržnice můžeme najít např. v Chebu (Dragon a Svatý Kříž), v Potůčkách, v Brně nebo v Ostravě. Větší velkoobchodní centra najdeme hlavně v Praze. V pražských Malešicích funguje čínsko-vietnamská tržnice HKH a na Praze 4 – Libuši vzniklo po několika neúspěšných pokusech v jiných částech Prahy 4 největší obchodní a kulturní centrum vietnamské komunity, známé jako SAPA. Často se této tržnici přezdívá „Malá Hanoj“.

Kromě ekonomických aktivit spočívajících ve velkoobchodním prodeji smíšeného zboží dovezeného z Asie, Polska či Turecka se tato centra stala dle Kocourka (2006, s. 108-109) správním, kulturním, mediálním a komunitním místem. Sídlí zde významné vietnamské

podnikatelské subjekty i neziskové organizace, které se starají a podporují vietnamskou komunitu v ČR. Najdeme zde i školku a vzdělávací centra pro vietnamské děti, které sem chodí na doučování z matematiky, z češtiny, vietnamštiny a dalších jazyků a školních předmětů, nebo se připravují na přijímací zkoušky na střední a vysoké školy. Mezi nejznámější „školy“ na Sapě patří již dlouhodobě fungující GD škola a Aviette. Neziskové organizace tu pak pro vietnamské zájemce často pořádají kurzy českého jazyka.

Pro potřeby komunity tu fungují dále kadeřnictví, tančírny, škola bojového umění, obchody s asijskými potravinami, restaurace s tradičním vietnamským jídlem, cestovní kanceláře, obchody s vietnamskými knihami a časopisy, svatební salóny aj. Duchovní potřeby chodí Vietnamci uspokojovat do místní buddhistické svatyně, kde se konají obřady, modlitby a oslavy buddhistických svátků. Kulturní a komunitní akce se konají v konferenčních prostorách největších restaurací. Pořádají se zde např. svatby, přátelské plesy, oslavy Nového lunárního roku, volba vietnamské miss, talentové soutěže atd.

Mezi nejčastěji poskytované služby, jichž v tržnicích nalezneme vskutku pozhnaně, patří již zmíněný zprostředkovatelský servis, který nabízí zkušení Vietnamci svým méně znalým krajanům, kteří neměli kvůli „mýtu návratu“⁸ (Freidingerová, 2014) velkou motivaci naučit se česky. Do jejich zpoplatněných služeb můžeme zahrnout poskytování poradenství v oblasti pobytových a živnostenských předpisů, vedení účetnictví, tlumočnické a překladatelské služby, doprovody k lékaři, do škol a na úřady, vyřizování kolaudací, řídičských průkazů a jiných dokumentů, realitní a finanční služby atd. Poskytovatelé těchto služeb tím nahrazují svým krajanům kontakt s majoritními institucemi a společností. Vietnamci jsou hojně využívány, neboť jim šetří čas a kompenzují nedostatky v českém jazyce. Obvykle se plně spoléhají na tyto služby a naivně předávají poskytovatelům služeb svoje osobní doklady a nemalé peníze. Vše probíhá ústní domluvou, a klienti pak bývají často překvapeni, že se stali oběťmi podvodu. Nutno dodat, že tyto služby k samostatnosti u jedinců v komunitě nijak nevedou.

Další známou a velmi často využívanou službou ve vietnamské komunitě je zasílání peněz svým rodinným příslušníkům do Vietnamu (prostřednictvím firem, jako je např. Western Union). Tento zvyk souvisí s kolektivním rozhodnutím celé rodiny, která se usnesla poslat jednoho ze svých rodinných příslušníků do zahraničí, aby zlepšila svou ekonomickou

⁸ „Mýtus návratu“ mívají nově příchozí i usazení Vietnamci, kteří vnímají svůj pobyt v ČR jen jako stav provizoria, neboť v budoucnosti předpokládají návrat do VSR. Tento mýtus ovlivňuje jejich chování ve všech oblastech a je častým důvodem neochoty se integrovat do české majoritní společnosti.

situaci. Ve vietnamském kontextu se do rodiny v užším slova smyslu zahrnuje i celé široké příbuzenstvo. Rodina se zavazuje sponzorovat cestu potenciálnímu migrantovi a ten na oplátku musí finančně podpořit rodinu ve Vietnamu. Rodinní příslušníci mají často zkreslené představy o tom, jak se jejich členovi rodiny v zahraničí skutečně žije. Často tyto zkreslené pohledy vytváří sám jedinec, který přijede ze zahraničí do Vietnamu rodinu navštívit. Vozí s sebou drahé dary a nehledí na útratu. Temnější stránku jeho života v České republice samotní příslušníci rodiny nevidí, proto u nich mýtus bohatého Západu neustává kolovat.

Dalším faktorem vedoucím k pasivnímu vztahu k integraci do majoritní společnosti je vznik vlastních novin a časopisů. V roce 1997 vznikl první vietnamský týdeník *Tuần Tin Tức* (Týdenní zprávy), v roce 2000 pak konkurenční *Tuần Lễ* (Týden). V roce 2003 se tyto dva týdeníky sloučily v jeden z nejznámějších týdeníků v komunitě, a to *Tuần Tin Mới* (Novinky týdne), vydávaný firmou Vietmedia. Tato firma vydávala ještě třetí nejčtenější, zábavní časopis *Thế Giới Trẻ* (Svět mladých). Na druhém místě se na svých pozicích vystřídaly konkurenční týdeníky - zprvu *Vạn Xuân* (Deset tisíc jar) a následně *Xa Xứ* (Daleko od domova). Kromě těchto týdeníků se dalo ještě koupit noviny, které byly zpracované ve Vietnamu a v Praze tištěné – *An Ninh Thế Giới* (Světová bezpečnost) a *Thanh Niên* (Mládež). Výše uvedené týdeníky obsahovaly ve vietnamštině zpravodajské zprávy, různé sportovní a kulturní rubriky, prostory pro reklamu, horoskopy, literární koutek, právní rady pro pobyt v České republice, informovaly o komunitních akcích, o dění ve Vietnamu, v České republice i ve světě. Dnes počet čtenářů těchto týdeníků upadá. Do popředí se dostaly dnes nejčtenější internetové noviny www.vietinfo.eu, dále např. www.congdong.cz, www.secviet.cz a jiné. Obsahově jsou stejné jako tištěné týdeníky - s výjimkou toho, že např. VIETINFO se věnuje ve svých rubrikách i vietnamské komunitě na Slovensku, v Německu, v Polsku a jinde ve světě.

Kromě těchto tištěných týdeníků a novin si mohou Vietnamci koupit satelitní program VTV4 od vietnamské televize, která pro Vietnamce v zahraničí připravila vlastní program informující o dění doma a ve světě. Tyto mediální kanály jsou hlavními zdroji informací pro Vietnamce žijící v ČR.

Provázanost vietnamské komunity a pevné pouto k rodné zemi můžeme vidět i na různých spolcích a sdruženích, které jsou v komunitě hojně zakládány. Jak v České republice, tak i všude jinde po světě mají Vietnamci tendenci vytvářet uvnitř komunity krajanské spolky. Podle příslušnosti ke konkrétní provincii ve Vietnamu vznikají např. Sdružení vietnamských krajanů z provincie Hải Phòng...atd. Za první, oficiálně vzniklou vietnamskou organizaci

v ČR považujeme klíčový a nejvýznamnější Svaz Vietnamců v ČR, jenž se podílel na mnoha významných aktivitách v komunitě. Dále vznikají různá sdružení podle zálib, povolání, genderu, náboženské a politické příslušnosti - např. Svaz vietnamských tenistů, Svaz vietnamských podnikatelů, Svaz vietnamských studentů a mládeže, Svaz vietnamských žen, Svaz buddhistů, ale i disidentský spolek Van Lang apod. Tato sdružení se podílejí na organizaci kulturních akcí, propagaci svých činností, řešení problémů v komunitě, pomoc jednotlivcům v těžkých situacích nebo zastávají role mluvčích celé komunity. V době sociálních sítí si také nemůžeme nevšimnout jedné z nejvlivnějších facebookových skupin: Svaz podnikatelů pracujících v potravinářství⁹. Tato skupina umožňuje vzájemné sdílení informací, které jsou pro podnikající skupinu prospěšné, např. informace k nově zavedenému systému EET nebo nové právní předpisy.

Dle Martínkové (2010, s. 27) se na semknutosti a separovanosti vietnamské komunity od majority podílí kromě ekonomických důvodů zdejšího pobytu jazyková bariéra a kulturní odlišnosti, ale i vzájemná sociální provázanost a hierarchie komunity. To všechno přispívá k vytváření specifické sociální sítě. Komunita jako celek už nepodléhá organizační sktruktuře vytvářené z Vietnamu jako před rokem 1989, nicméně stále zaujímá nejvyšší místo na pomyslné správné pyramidě komunity vietnamský zastupitelský úřad v Praze, jenž politicky ovlivňuje a koordinuje činnost krajských organizací a spolků, které zajišťují komunitní aktivity (Martínková, 2010, s. 27).

Na první pohled uzavřená komunita se nicméně začíná majoritní veřejnosti otvírat, a to prostřednictvím mladé generace Vietnamců v ČR. Čím dál více můžeme vidět mladé Vietnamce, kteří berou své české přátele na „seznamovací výlet“ např. po tržnici Sapa. Také tržnice se začínají otvírat široké veřejnosti. Mnoho Čechů dnes už jezdí pravidelně na Sapu za vietnamským jídlem nebo nákupem exotického zboží. Řada vietnamských rodin dnes také zakládá v menších městech nebo vesnicích večerky nebo obchůdky, jež často bývají pro majoritu jediným možným místem k nákupu potravin v okolí. Daleko snadněji a přirozeněji se pak mezi vietnamskými rodinami a občany daných měst nebo vesnic navazuje komunikace a vznikají i přátelské vztahy.

⁹ Dostupné na: < <https://www.facebook.com/groups/hiephoipotraviny.cz/?fref=ts>>

3.2.4 Vietnamská čeština

Míra znalostí českého jazyka je u jednotlivých příslušníků vietnamské komunity různá a lze ji rozdělit na období, ve kterých přijeli. První vlna starousedlíků má pokročilou úroveň českého jazyka. Povinně se museli po příjezdu účastnit několikaměsíčních kurzů českého jazyka, aby se připravili na studium nebo práci v továrně. V dalších letech měli tito lidé možnost chodit na přípravné kurzy českého jazyka ještě před cestou do Československa. Někteří Vietnamci z první vlny využívají své znalosti českého jazyka k poskytování výše zmíněných tlumočnických a zprostředkovatelských služeb. Ty na druhou stranu vedou ke snížení motivace k naučení se českému jazyku u nově příchozích. Znalost českého jazyka u nově příchozích se tak omezuje jen na základní slovní zásobu potřebnou k obchodní činnosti. Zavedením zkoušky A1 jako jedné z podmínek pro získání povolení k trvalému pobytu, je pro tyto imigranty hlavní motivací, aby své jazykové znalosti posunuli dále. Na úroveň rodilých mluvčích se dostali potomci starousedlíků, kteří si češtinu velmi rychle osvojili, avšak na úkor vietnamštiny.

Čeština a vietnamština jsou typově velmi odlišné jazyky. Čeština založená na časování a skloňování je flektivním jazykem. Čeština pracuje s víceslabičnými slovy a její slovosled se základním typem SVO je libovolný. Oproti tomu vietnamština je izolační jazyk, který nezná časování a skloňování. U vietnamštiny je slovosled pevný a s jeho pomocí rozlišujeme gramatické funkce. Slova jsou jednoslabičná a lexikální význam se u nich rozlišuje pomocí šesti tónů. Z hlediska fonetiky zápasí Vietnamci např. se shluky souhlásek (např. francouzský), kvantitou nad českými samohláskami (mama místo máma), vyslovování souhlásek jako *t', d', č, ř, š, ž, j, r*. Často nerozlišují mezi znělým *b* a neznělým *p* (např. prácha místo brácha), nebo mezi neznělým *s* a *c* (práse – práce, nos - noc). Neznělé *s* a *c* na konci slov často nahrazují výslovnostně přijatelnějším neznělým *t* (např. tisíc – tisít). Také sekání slov na slabiky je pro Vietnamce obvyklé, např. *Vá-no-ce* (Komers a Slezáková, 2010).

Vietnamci si v českém prostředí přizpůsobili češtinu vlastním fonetickým pravidlům nebo si vytvořili vlastní výrazy, např. pro některé známé pražské lokality. Setkáme se i s přejímáním českých slov, které často souvisí s jejich podnikatelskou aktivitou nebo každodenním životem. Tato slova mohou i nemusí mít svůj vietnamský ekvivalent. K nejznámějšímu přejatému slovu patří pozdrav *ahoj*. Tento pozdrav se používá v českém prostředí mezi blízkými osobami. Vietnamci ho však používají mezi sebou, aniž by se vůbec znali. Přitom ve vietnamských pozdravech hraje zdvořilost velkou úlohu.

Vietnamci žijící v České republice si dokonce vytvořili pro sebe vlastní označení *Xù* (Vietnamci žijící v ČR), které vzniklo z koncovky genitivu plurálu *củ* u slova *Vietnamcủ*. Podle Komerse (2010, s. 252) existuje ve vietnamštině výraz Viet-nam, proto byla zřejmě přípona *-củ* Vietnamci pocitově vnímána jako samostatný přívlastek, jako zvláštní morfém. Z tohoto označení následně vznikl i výraz pro starousedlíky *Xù mớ*, což lze přeložit jako „Vietnamci obrostlí plísní“ neboli Vietnamci, kteří tu už žijí tak dlouho, až jsou prostě obrostlí plísní. Označení *Xù* se postupně začalo užívat jako přívlastek, např. *Chè xù* přeloženo jako „vietnamský čaj“ – označení pro vietnamský zelený čaj.

Zde jsou ukázky zdomácněné vietnamské češtiny, kterou používají výhradně Vietnamci žijící v České republice. Tyto ukázky jsou platné pro vietnamskou komunitu v ČR. Ve své práci „Čeští Vietnamci mezi dvěma jazyky“ se jimi zabýval Petr Komers a Jitka Slezáková:

- Tendence krácení víceslabičných slov: *Tep – Teplice, Ot – Ostrava, Ka – Karlovy Vary, Li – Liberec, Mót – Most, Pot – potraviny*.
- Vlastní názvy pro pražské lokality: *Quảng trường con gà – Staroměstské náměstí (doslovně kohoutí náměstí), Quảng trường con ngựa – Václavské náměstí (doslovně Náměstí koně), Cầu tình – Karlův most (doslovně Most lásky), Chợ bò – Holešovická tržnice (doslovně dobytčí trh)*.
- Přejatá slova: *chleba, salam, dlouho - dlouhodobý pobyt, trvalý - trvalý pobyt, zíp not – živnost, bistro, potraviny*.
- Sousloví: *nhà barák - barák, sí rán – smažený sýr, điệ*n, *nước, plyn – elektřina, voda, plyn*.

3.2.5 Stereotypy aneb Vietnamci v očích majority

V médiích se neustále objevují zprávy o vietnamské komunitě, jež se soustřeďují hlavně na oblast podnikání a kriminální činnost této menšiny. Takové zprávy jen podněcují vznik negativních stereotypů o Vietnamcích, jichž mezi majoritou nevzniklo málo. Sem tam se objevují i pozitivní stereotypy, vyzdvihující zejména pracovitost této menšiny a výborné studijní výsledky mladé generace. Všechny tyto stereotypy, jak negativní, tak pozitivní, však

zobrazují jen jeden úhel pohledu, a to mediální. Generalizující názory majority na vietnamskou komunitu tedy obvykle nejsou tvořeny na základě osobních zkušeností s jednotlivci, ale zprostředkovaně prostřednictvím mediálního obrazu. Na základě odchylek zanedbatelných skupin lidí uvnitř komunity si ovšem nelze tvořit názor na menšinu jako celek. Stejně tak s postupným vývojem identity u mladých Vietnamců nemůžeme tvrdit, že všichni mají výborné studijní výsledky.

Řekne-li se „Vietnamec“, většině lidí stále přijde na mysl slovo „stánkař“. Tato okamžitá asociace běžného českého občana souvisí s dřívějším převládajícím typem podnikání této menšiny, ačkoli již dávno není Vietnamci preferovaný. Většina Vietnamců se přesunula se svým podnikáním do kamenných obchodů, přesto jim je typ stánkového prodeje, který je vedle toho vnímán majoritou na nižší společenské hierarchii, stále připisován. Kromě stánkového typu prodeje se v tisku často objevují články o prodeji v kamenných obchodech.

Podle společnosti NEWTON Media¹⁰, která se zabývá mediální analýzou a monitoringu médií ve střední Evropě, patří mezi pět nejčastějších kontextů medializace Vietnamců (od roku 2000-2013): prostředí tržnice, padělané zboží, drogová kriminalita, druhá generace Vietnamců, rasismus a xenofobie (Newton media, 2013, [online]). Podívejme se nyní na starší úryvky z médií, jež vytvářejí veskrze negativní pohled na Vietnamce. Tyto příspěvky jsou převzaty z publikace Stanislav Brouček: Český pohled na Vietnamce (Mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství) a obsahují vybraná témata z českého tisku, rozhlasu a televize.

Sever příloha 21.10.98

Stánkaři si vymysleli nový trik: pochůzkový prodej

„Desítky igelitových stánků již několik let hyzdí střed obce Hřensko na Děčínsku. Radnice, jež chtěla obec vyčistit a stánkový prodej přestěhovat do městské tržnice, narazila. Vietnamci si vymysleli pochůzkový prodej, na který se zákon nevztahuje.“ (Brouček, 2003, s. 335)

Ostravský den 13.08.99

Tržnice Vietnamců zmizí z centra Ostravy, nahradí ji nová silnice

„O prodloužení Sokolovské ulice v centru Ostravy až k nově postavenému parkovacímu objektu v areálu Černé louky uvažuje ještě letos na podzim vedení ostravského magistrátu. Z mapy města by tak zmizela z části kritizovaná tržnice vietnamských obchodníků nedaleko

¹⁰ Dostupné na: < www.newtonmedia.cz >

Sýkorova mostu. Potvrdil to náměstek primátora pro dopravu Ladislav Stuchlík. Investice do první etapy této stavby si vyžádá minimálně 300 milionů korun,“ (Brouček, 2003, s. 367)

Děčínský deník 19.03.99

„Obchodní centrum, které si v Hřensku nechává stavět Vietnamec s českým občanstvím, utěšeně roste. Ještě chybí patro a po několika dalších týdnech už bude vše připraveno na to, aby ve středu Hřenska bylo otevřené na místě, kde stávaly rozčepýřené stánky, zděné obchodní centrum.“ (Brouček, 2003, s. 369)

Obraz kriminální činnosti – padělané zboží, krácení daní, drogové delikty:

Blesk 21.09.99

Asiaté dělají problémy

„Pohromou pro mnohé úředníky a obchodníky, zato spásou pro majitele stodol a parcel u hranice jsou na Chebsku rtuťovití Vietnamci. Policie jejich komunitu počítá na čtyři tisíce, ačkoliv oficiálně má povolení 997 Asiátů. Mnozí šidí stát na daních, prodávají padělky nebo vydírají své krajany.“ (Brouček, 2003, s. 369)

Ústecký kraj 09.09.99

Vietnamec prodej drog popírá

„Až deset let vězení hrozí vietnamskému občanovi Ta Dinh Toanovi, který je obviněn z nedovolené výroby a držení omamných látek. Čtyři narkomani z Mostecka shodně vypověděli, že od loňského až do letošního května kupovali heroin právě od tohoto jednatřicetiletého Vietnamce, ten však svou vinu popírá.“ (Brouček, 2003, s.163)

Stereotyp výborných studijních výsledků u vietnamských dětí:

Hanácký a středomoravský den 08.06.99

Tomáš z Vietnamu říká mámě Lenka, čeština už mu velké problémy nedělá:

„Jsou velmi snaživí a slušní, mnoho našich dětí by se od nich mělo co učit. Tak charakterizuje trojici vietnamských dětí, které v letošním školním roce nastoupily do tříd olomoucké základní školy v Nedvěďově ulici ředitel Jan Hándl. S experimentem, z něhož by možná mnozí měli obavy, neboť metodiku výuky malých cizinců si učitelé musí připravit sami a takřka na koleně, jsou na ZŠ Nedvěďova spokojeni. (Brouček, 2003, s. 261-262)

Porovnáme-li novější ukázky zpracované společností NEWTON Media s ukázkami ze starších dob (viz Brouček), tak zjistíme, že témata medializace Vietnamců se do dnešní doby příliš nezměnila.

4 VÝZKUM

4.1 POPIS METODIKY VÝZKUMU

4.1.1 Cíle výzkumu

Výzkum se zaměřuje na mapování sociokulturních vlivů na jazykovou socializaci mladých Vietnamců od prvního kontaktu s češtinou po postupnou ztrátu kompetencí ve vietnamštině. Hlavním předmětem zkoumání v této práci bude vývoj identity mladých Vietnamců a s tím úzce související prožívání nedostatků vietnamské jazykové a sociokulturní kompetence jak ze strany mladých Vietnamců, tak ze strany rodiny a vietnamské komunity v ČR. Dále se výzkum zaměří na způsob, jakým mladí Vietnamci začínají tzv. „hledat cestu ke kořenům“ a jak jim jsou v této cestě nápomocni rodiče, příbuzní a vietnamská komunita. Cílem je analýza česko-vietnamské jazykové situace u mladých Vietnamců a hledání možností vedoucích ke zlepšení vnímaných jazykových nedostatků. V posledním bodě se výzkum zaměří na možnosti implementace pomocných plánů prostřednictvím projektů neziskových a nevládních organizací.

Teoreticko-metodologický rámec práce tvoří teorie jazykového managementu (Neustupný 2002) a hlavním metodologickým přístupem bude jazyková biografie (Nekvapil 2004).

4.1.2 Účastníci výzkumu a postup

Všichni účastníci výzkumu spadají do jedenapůlté a druhé generace Vietnamců. Za mladé Vietnamce jsou v této práci považováni potomci „starousedlíků“, kteří na dnešní území ČR přijeli na konci 70., v 80. a 90. letech. Celkem se výzkumu zúčastnilo 10 osob - z toho 5 žen a 5 mužů. Všichni účastníci mají oba vietnamské rodiče. Šest účastníků se v ČR narodilo a čtyři osoby přijely ve věkovém rozmezí od 5 do 13 let. Respondentům bylo v době výzkumu od 20 do 29 let. Účastníci si mohli vybrat, zda bude rozhovor probíhat v českém nebo vietnamském jazyce. Všech deset respondentů si vybralo český jazyk. Všichni respondenti byli v době výzkumu studenty vysokých škol nebo jejich nedávní absolventi; studovali ekonomické, právní a jazykovědné obory.

Kvalitativní výzkumné šetření proběhlo formou polostrukturovaných rozhovorů. Respondentům bylo nastíněno, že je výzkum součástí diplomové práce, která pojednává o jedenapůlté a druhé generaci Vietnamců. Více nebyla diplomová práce specifikovaná z důvodu možného ovlivnění výpovědí respondentů. Na základě tématu a cíle diplomové práce byly předem připravené okruhy výzkumných otázek, které byly volně pokládány podle odpovědí respondentů. Rozhovory se nahrávaly a následně byly doslovně přepsané pro účely analýzy. Použité citace z rozhovorů byly pro přehlednost upraveny (bez změny významu) podle norem českého pravopisu.

Rozhovory byly provedené střídavě buď jedním tazatelem vietnamského původu, nebo za přítomnosti dvou tazatelů, kteří měli vietnamský a český původ. Respondenti reagovali na oba tazatele stejně. Za přítomnosti vietnamského tazatele respondenti občas používali vietnamské výrazy, které jsou ve vietnamštině ustálené a nemají stejný český ekvivalent, nebo v některých promluvách střídali jazykové kódy ve vietnamštině a v češtině s předpokladem, že tomu tazatel vietnamského původu rozumí. Na ukázce rozhovoru s respondentkou LAN, který proběhl za přítomnosti obou tazatelů, můžeme tento jev přiblížit:

T: A jak vypadá ten přízvuk?

R: Že prostě nói ngong¹¹ ...já nevím, jak to vys...řít v češtině.

Respondent CHU při rozhovoru s tazatelem vietnamského původu také používal hodně vietnamských vsuvek:

„...a mamka: hm, hm, bạn gái mày đâu¹²? A prostě je vidět to, že prostě, že rodiče extrémně, hlavně mamka, je extrémně taková náročná...“

Český tazatel v dané situaci nemusí rozumět a může lehce ztratit kontext. Někteří respondenti se v těchto situacích ani nepokoušeli o vysvětlení vietnamských výrazů v českém jazyce. Výzkumné otázky byly zaměřeny na:

1) zjištění základních identifikačních údajů o respondentech,

¹¹ Mluvit s přízvukem nebo špatnou výslovností vietnamských tónů či určitých hlásek. Typické pro lidi, kteří žijí dlouhodobě v zahraničí.

¹² Překlad: *Kde máš holku?*

- 2) historii migrace celé rodiny,
- 3) první kontakt s českým jazykem,
- 4) jazykovou politiku rodiny (rodiče, sourozenci),
- 5) mezigenerační vztahy/konflikty v rodině,
- 6) vztah mladých Vietnamců k etnické komunitě
- 7) prožívání ztráty jazykových kompetencí ve vietnamštině,
- 8) možnosti zlepšení ztracených kompetencí.

Kromě výzkumných rozhovorů proběhla i analýza blogů, které píše vietnamští studenti. Na svých blozích tyto bloggeři často rozebírají témata, která jsou pro výzkum užitečná. Kromě těchto blogů byly využity i mediální rozhovory s mladými Vietnamci nebo facebookové skupiny založené mladými Vietnamci. K výzkumnému účelu posloužily i dokumenty, které pojednávaly o různých generacích Vietnamců v ČR.

4.1.3 Jazyková biografie

Jazyková biografie je výzkumnou metodou, která je založena na vyprávění autobiografického příběhu se zaměřením na osvojení a používání jazyka. Dotazovaní jsou osoby, které se zpětným časovým posunem vypráví o svých zkušenostech s procesem nabývání nebo ztrátou jazyka. Prostřednictvím jazykových biografií reflektují mladí Vietnamci svoje prožívání při prvním kontaktu s češtinou a následnou ztrátu kompetencí ve výchozím mateřském jazyce. Kromě aspektů individuálních životních historií mohou jazykové biografie též obsahovat: a) informace a pohledy z biografií o jiných blízkých lidech dotazovaného, například rodinní příslušníci překračující několik generací, b) popisy umožňují (opětovnou) výstavbu jazykové situace v dané národní, etnické nebo jiné komunitě (Sherman a Holomáč, 2016, s. 9). Kontakt s novým jazykem v případě mladých Vietnamců znamená i transformaci vlastní identity, jak uvádí Sloboda (2011, s. 283) – jazykové autobiografie jsou bohatým zdrojem materiálů, který umožňuje poznat osobní vývoj a prožívání identity vícejazyčného člověka. Také umožňují rozpoznání vztahu mezi subjektivním prožíváním jazyka a prožíváním vlastní identity.

Kvůli časové náročnosti již nebyly z metodologického hlediska provedeny následné rozhovory, které mají za cíl ověření, zpřesnění či doplnění informací z prvního jazykově-biografického rozhovoru.

4.2 ANALÝZA SOCIOKULTURNÍHO POZADÍ MANAGEMENTU

4.2.1 Potomci starousedlíků

V předchozí kapitole byla zmíněna historie migrace vietnamských občanů a jejich rozdělení do různých migračních generací podle doby příchodu do ČR. Vietnamci přijížděli jako dospělí nebo jako děti. Velký vliv na jazykovou vybavenost, vztah k zemi původu a české majoritě má věk v době příchodu do ČR.

V této kapitole se budeme zabývat potomky migrantů, kteří přijeli do ČR s rodiči nebo se tu narodili. Podle věku příchodu je dělíme na jedenapůltou a druhou generaci. Děti, které přijely v době povinné školní docházky - od 6 do 15 let - řadíme do jedenapůlté generace. Do druhé generace pak patří děti, které se v ČR narodily nebo přijely v předškolním věku. Tyto děti jsou od malička zvyklé na používání vietnamštiny jako svého mateřského jazyka. Kromě jazyka si do ČR přivezly i celou řadu kulturních vzorců. Už samotný akt migrace znamená pro tyto děti a jejich rodiče narušení naučených zvyklostí. Náročný přechod do nového prostředí vede někdy až ke kulturnímu šoku. Rodiče přebírají veškerou zodpovědnost za tento akt a s tím i zajištění zázemí v novém prostředí. Pro rodiče jako dospělé se naučené stereotypy a kulturní vzorce hůře odnaučují. Musí překonat osobní, interkulturní a jazykové bariéry, aby mohli přijmout nové zvyky v hostitelské zemi. Děti přijely do ČR na základě rozhodnutí rodičů, popřípadě širokého příbuzenstva. Mnohdy ani nevěděly, do jaké země migrují. Jeden z účastníků dokumentu o mladých českých Vietnamcích s názvem *Banánové děti* (Ryšavý 2010) říká: „*Já jsem nevěděl, kam jedu, nevěděl jsem, co je to Česká republika. Ve škole jsem česky vůbec neuměl.*“ Další účastnice se v tomto dokumentu zmiňuje o svých počátcích v ČR: „*Táta studoval v ČR ČVUT. Po škole jel do Vietnamu, kde se oženil s mojí mámou. V roce 1995 jsem s mámou přijela za tátou do ČR. Hned mě šoupli do první třídy. Přes léto jsem byla u české chůvy, kde jsem se učila česky.*“ Podle Kocourka (2006, s. 15) může změna kulturního prostředí u dětí, které nemají ještě některé zvyky zakotveny a nerozumí jinakosti, znamenat ještě dramatičtější prožitek. Speciálně tehdy, když má dítě kolem sebe děti odlišné, kterým nerozumí a které se mu smějí

nebo jej dokonce nepřijímají, protože je „legrační, srandovně mluví, pořád se šprtá, vůbec neví, o co jde... (Kocourek, 2006, s. 15)“

Na rozdíl od rodičů se však děti učí novým věcem mnohem rychleji. Český jazyk si tyto děti osvojily prostřednictvím spontánního odposlechu velmi rychle. K tomu, aby se vietnamské děti naučily rychle česky, využívají rodiče služeb českých chův. Děti chodí k českým chůvám po škole a většinu času tráví u nich, protože jsou rodiče často zaneprázdnění obchodními aktivitami. Vliv českého prostředí má za následek rychlé osvojení českého jazyka, ale též pozvolnou ztrátu vietnamštiny jako mateřského jazyka. V důsledku rychlé asimilace a rozdílné akulturace dětí a rodičů pak dochází k mezigeneračním konfliktům. Rodiče těchto dětí ovládají český jazyk jen na úrovni, která jim stačí pro účely jejich podnikání. Kromě toho, že vietnamské děti často vypomáhají svým rodičům v obchodech, často jim dělají i tlumočníky. Na příběhu jedné s respondentek můžeme zachytit její zkušenosti s výpomocí rodičům v obchodních aktivitách. Respondentka výzkumu uvedla, že i díky této zkušenosti se naučila další jazyk, a to němčinu, protože její rodiče prodávali na hranicích s Německem:

„Původně jsme začínali v Teplicích, což je taková malá obec, tam jsme prodávali trpaslíky, a to vím, že jsem chodila vždycky o prázdninách prodávat, což mě hrozně fakt jako nebavilo, ale jako jediná ze třídy jsem uměla perfektně německy.“

HA

4.2.2 Formování identity

V ČR již momentálně dorůstá jedenapůltá i druhá generace Vietnamců. Dnes už v podstatě můžeme mluvit o nástupu třetí generace, protože mladí Vietnamci z druhé generace již začínají zakládat rodiny. V této kapitole se však budeme věnovat formování identity u jedenapůlté a druhé generace Vietnamců. Na formování jejich identity se významnou měrou podílí sociokulturní pozadí, kdy na tyto Vietnamce navzájem působí vliv z obou kultur – individualistické západní a kolektivistické východní. Identita se začíná vytvářet v adolescenci. Člověk prochází různými stavy identity, na jejichž utváření se podílí prostředí a různé skladby institucí. V závislosti na věkové fázi adolescence, která se dělí na ranou (11-14), střední (15-17) a pozdní (18-22), se pak tyto vlivy diferencují (Hubertová,

2014, s. 14). U vietnamských dětí z těchto generací v ČR je průběh sociální integrace do majoritní společnosti mnohem rychlejší než u jejich rodičů. Tyto děti přebírají veškeré místní normy, hodnoty a vzorce chování. Vlivem obou kultur prožívají vietnamští adolescenti zmatení rolí, stále se hledají a nevědí, kam patří. U těchto jedinců vyvstává mnoho otázek: Jak vnímají vztah „My“ a „Oni“ v hostitelské zemi? Jaký je jejich vztah ke kultuře hostitelské a výchozí země? Vnímají nějaký přínos z biculturní kompetence? Jak se navenek a uvnitř projevuje jejich totožnost k dané kultuře? Jaký byl vývoj jejich identity? Na tyto otázky si zkusme odpovědět prostřednictvím množiny institucí neboli sociokulturního pozadí, které se na utváření kulturní identity u mladých Vietnamců podílí.

4.2.3 Instituce podporující integraci do českého prostředí

4.2.3.1 České chůvy

„Když jsem přijela, tak prvních šest měsíců jsem byla doma s mamkou, když mamka začala pracovat, tak mi našli českou babičku, ale trvalo to docela dlouho, než mi našli vhodnou českou babičku. Vystřídala jsem tři rodiny, a pak jsem u té poslední třetí zůstala po celou dobu. K té babičce jsem chodila do svých 11-ti let.“

LAN

Fenomén českých chův je ve vietnamské komunitě velmi známý. Vietnamští rodiče přes velkou pracovní vytíženost a někdy s vizí toho, že se vietnamské děti naučí rychle česky, dávají svoje děti na hlídání českým chůvám, kterým pak děti říkají tety nebo babičky. Tyto děti pak u nich tráví po škole většinu času. Rodiče si je vyzvedávají až po práci, což bývají večerní hodiny. Některé děti zůstávají u svých chův i přes noc a o víkendech, kdy zas jezdí rodiče na nákup zboží. České chůvy velmi často suplují rodiče ve výchově dětí, když u nich tráví většinu času. Vietnamské děti se u českých tetiček a babiček připravují do školy, dělají s nimi domácí úkoly, učí se českým tradicím a návykům, jezdí na výlety, prostě s nimi tráví volný čas. Často si tyto děti vytvoří ke své chůvě velmi pevný vztah, který udržují i poté, co vyrostou a k chůvě již nechodí. To můžeme demonstrovat na základě vyprávění studentky NGAN (tato osoba nebyla součástí výzkumu):

„Hned po příjezdu do ČR jsem měla svoji českou chuťvu na hlídání. Trávila jsem u své české babičky a dědečka většinu času. Babička mě naučila vařit česká jídla. Děda mi zas pouštěl české pohádky. Hrozně ráda jsem s nimi chodila do lesa na houby. Díky nim jsem poznala české Velikonoce a Vánoce. Po 9. třídě jsem k nim už nechodila, ale dodnes je přijedu na každé Vánoce navštívit. Jsou jako moji vlastní prarodiče.“

České chuťvy hrají významnou roli v integraci vietnamských dětí do české společnosti. Důsledkem toho je, že se vietnamské děti naučí velmi rychle česky a osvojí si české tradice. České chuťvy byly známé hlavně v pohraničí a v menších městech, ale dnes jsou tyto služby velmi rozšířené i jinde. Vietnamské děti tráví se svými chuťvami více času než se svými rodiči, což má za následek, že se svým rodičům vietnamské děti odcizí a ztratí vazbu k výchozí kultuře.

Ve výzkumu se 5 z 10 respondentů zmínilo o své zkušenosti s českou chuťvou. Ostatní uvedli, že zůstávali doma s maminkou nebo ostatními členy rodiny. Vliv české chuťvy byl respondenty vnímán jako činitel, který se významně podílel na útlumu vietnamských kořenů. Následující ukázky z výpovědí respondentů výzkumu výše uvedené potvrzují:

„Od svých osmi měsíců do osmi let jsem žil u české babičky a dědy. Byl jsem u nich každý den od 10h do 18h. Tahle to fungovalo i o víkendech. Děda a babička mě vychovali více než rodiče. Nikdy mě rodiče nemůžou vinit z toho, že jsem ztratil své kořeny, když jsem je neměl.“

SANG

„Pohraničí je specifické tím, že jsou vietnamské děti vychovávány českou chuťvou. Já jsem osobně byl vychováván českou chuťvou. Přes den jsem byl u ní a večer si mě rodiče brali domů, takže jsem byl časově více s českou chuťvou, a tudíž jsem se naučil dobře česky. Zapadl jsem do české kultury a společnosti. Plně jsem se integroval a mělo to potom svoji daň, protože na mě rodiče neměli moc čas, takže mě neučili vietnamsky, tak jak bych si to představoval.“

PHAN

4.2.3.2 Vietnamské děti na českých školách

Počet vietnamských žáků a studentů, dle statistických údajů v předchozích kapitolách, postupně roste. Nejvíce žáků najdeme v mateřských a na základních školách. Se zakořeněnými konfuciánskými tradicemi ve vietnamské společnosti, kde je velký důraz kladen na význam vzdělání, volí většina vietnamských studentů gymnázia. Často měli na tento výběr vliv rodiče, kteří mají při výběru školy rozhodující slovo. K českému školství uvedli všichni respondenti, že odchodili základní a střední školy. Preferovanou střední školou bylo u devíti respondentů všeobecné gymnázium. Jeden z respondentů si vybral střední školu s technickým zaměřením. Někteří respondenti měli již v době výzkumu ukončené vysokoškolské vzdělání nebo vysokou školu studovali. Sedm z deseti studovalo vysokou školu s ekonomickým zaměřením, dva studovali práva a jedna respondentka studovala filozofickou fakultu se zaměřením na vietnamistiku a etnologii. Nástup na základní školu byl u všech různý - podle věku příjezdu nebo podle toho, zda se v ČR narodili. Český vzdělávací systém měl u všech respondentů významný socializační a integrační prvek. Škola je místo, kde si vietnamské děti osvojí český jazyk, české normy, hodnoty a tradice. Je místem, kde dochází k navázání vrstevnických vztahů. Tyto vztahy významně přispívají - jak ve škole, tak mimo ni - k lepší integraci dětí do českých škol. Většina respondentů bez problémů zapadla do třídního kolektivu. Dva respondenti výzkumu uvádí:

„Přechod do českého školství byl úplně bezproblémový.“

PHAN

„S integrací do české školy jsem neměl nejmenší problém. Bylo to úplně v pohodě. V té době, kdy jsem začínal, jsme byli spíš taková exotika. Takže nás měli rádi, to nás ještě nebylo tolik.“

CHU

I přesto, že někteří respondenti nastupovali do české školy bez znalosti jazyka hostitelské země, český jazyk si osvojili za velmi krátkou dobu, jak uvádí respondentka HANG:

„Začala jsem chodit do druhé třídy. Česká škola se mi zdála lehčí než vietnamská škola. Česky jsem se naučila hrozně moc rychle. Když už jsem se dostala do druhé třídy, tak jsem už rozuměla. Po čase, asi ve třetí třídě jsem už uměla perfektně česky.“

Dva z deseti respondentů však uvedli, že měli negativní zkušenosti s kolektivem na základní škole. Až s pozdějším nástupem na střední školy více zapadli do třídního kolektivu. Jak uvádí respondenti:

„Na druhém stupni základní školy jsme se přemístili do větší školy. Tam jsem neměla nikdy problém s prospěchem, ale spíš s kolektivem. Děti byly hodně závistivé, neměly nenávistivé projevy, ale hodně nerada jsem chodila do školy. No pak na gymplu byl ten kolektiv skvělý, že se člověk sám našel. Gymnázium mi hodně pomohlo k tomu, abych našla v sobě harmonii. Nikdo tě nehodnotil podle toho, odkud seš.“

HA

„Od první do páté třídy jsem měl hodně problémů. Děti se mi smály, protože jsem byl ve škole jediný Vietnavec, ale poté co jsem nastoupil na gymnázium, tak mě začaly hodně respektovat a já jsem se cítil být více Čechem.“

SANG

Tito dva respondenti zároveň ve svých výpovědích zmínili své postupné formování identity prostřednictvím školy – jak uvádí Hubertová (2014, s. 17), škola je prostředí, které se na formování identity adolescentů podílí významnou měrou. Ve výzkumech však bývá její vliv na vývoj identity opomíjen. Škola slouží jako platforma pro setkávání vrstevníků, významně se podílí na exploraci a vytváření závazků zejména v profesní volbě. Významný je i její vliv na formování závazků v oblasti ideové, zejména v hodnotové orientaci. Ve škole tráví adolescenti většinu svého aktivního času. Vliv školy na vývoj vietnamských studentů je přitom dáván jen do souvislosti s mimořádně studijně úspěšnými vietnamskými studenty nebo se tematicky zaměřuje na stereotypy učitelů vůči vietnamským studentům (Hubertová, 2014, s. 17).

V předchozích kapitolách byl již zmíněn pozitivní stereotyp o výborných studijních výsledcích vietnamských žáků a studentů, na základě kterého se i vietnamská komunita snaží zlepšit svoji reputaci v očích majoritní společnosti. S postupným vývojem a integrací

vietnamských dětí do české společnosti však již nemůžeme u všech vietnamských žáků a studentů tvrdit a očekávat, že budou mít všichni nadprůměrné studijní výsledky. Často s nástupem na vysoké školy se začínají u vietnamských studentů objevovat první studijní „neúspěchy“. Vietnamští rodiče často na své děti vytvářejí tlak, aby měly co nejlepší studijní výsledky, avšak s nástupem jejich potomků na vysoké školy ztrácejí o studiu svých dětí přehled. Studijní výkon bez dohledu rodičů následně klesá a mnoho studentů školu nedokončí nebo se jejich průměr vyrovnává ostatním studentům. Na vývoj identity vietnamských studentů má tento stereotyp značný vliv. Učitelé, rodiče a komunita od nich očekávají vysoké nasazení a výborné studijní výsledky. Tato skutečnost vytváří u těchto žáků a studentů pocit závazku, aby nezklamali očekávání většiny. To má však negativní dopad na jejich psychický vývoj - vše může vést k jejich nízkému sebevědomí, sebehodnocení a pocitu, že zklamali očekávání rodiny. V jednom z příspěvků facebookové skupiny Humans of Prague¹³ se o těchto pocitech zmínil mladý muž z druhé generace Vietnamců:

„Rodiče mi vždy říkali: Pokud chceš dokázat to, co Češi, tak musíš pracovat dvakrát tolik. To mi v hlavě hodně utkvělo. Oni si uvědomovali, že moje dobré známky ve škole budou sloužit jako vizitka nejen mně, ale celé naší rodině. Nebo i celé místní vietnamské komunitě. Z toho pak ale podle mě v dospívání občas pramenily určité moje pocity méněcennosti – když jsem něco udělal jen 'normálně', průměrně, tak jsem ze sebe měl špatný pocit. Protože jsem věděl, že se ode mě čekalo něco víc. To se prolínalo celým mým dětstvím a mám to tak v podstatě dodnes. Je to i jeden z důvodů, proč jsem začal na střední škole kreslit, proč se dnes živím ilustrací. Protože jsem zjistil, že mi to celkem jde a to mi dává sebevědomí. Je to zdroj mé vnitřní stability, taková věž, kolem které je vystavěná velká část mého života. Vtipné je, že rodiče ani pořádně neví, co přesně dělám. Oni mluví hlavně vietnamsky, já hlavně česky, takže je mezi námi trochu jazyková bariéra a já jim to nikdy nebyl schopný úplně vysvětlit. Ale dostali se do fáze, kdy přijali, že jdu svoji vlastní cestou. Vždycky mi sice dají nějaké kázání, třeba o tom, jak by bylo fajn, kdybych si po té umělecké škole ještě udělal ekonomku, ale na konci dodají, že je nejdůležitější, abych byl šťastný. A ať to, co dělám, dělám pořádně.“

Tyto pocity mohou provázet vietnamské žáky a studenty po celý vzdělávací proces, od základní až po vysoké školy. Mnoho účastníků výzkumu se zmínilo, že se od nich očekávaly

¹³ Dostupné na: < <https://www.facebook.com/praguehumans/?fref=ts>>

jen nejlepší výsledky, např. samé jedničky na základní škole. Jedna respondentka se ve svých výpovědích zmínila o prožitku z první špatné známky:

„Já si pamatuju, že jsem poprvé dostala trojku ve 4. třídě a že jsem to obřečela. Jinak jsem základku prošla se samými jedničkami.“

HA

S nástupem vietnamských dětí do českých škol se můžeme setkat s tím, že vietnamští rodiče nebudou znát skutečnosti, jako je sled zvyků českého školství - např. družina, škola v přírodě, zájmové kroužky, třídní schůzky, školní jídelna, žákovská knížka.... Podle výpovědi jednoho z respondentů můžeme tuto skutečnost demonstrovat:

„Divil jsem se, jak všichni měli ve škole připravené svačinky, což jsem v životě neviděl, já jsem dostal od rodičů 20 Kč a měl jsem si skočit do bufetu. Chvilkami jsem spolužákům záviděl, že nemám svačiny, ale dalo se to překonat.“

ZEN

Je tedy potřeba dát vietnamským žákům a rodičům čas a prostor si na tyto skutečnosti zvyknout. Často ve škole může dojít mezi učiteli, vietnamským žákem a jeho rodinou k nepochopení vyplývajícímu z jazykové bariéry nebo rozdílného tradičního komunikačního stylu zúčastněných stran. Pro ilustraci si uveďme příklad přímého a nepřímého pohledu do očí. Vietnamští rodiče a žáci se často při komunikaci dívají na zem. Toto chování je pro českého učitele známka neslušného chování a neupřímnosti. V rámci vietnamské kultury je však toto gesto projevem skromného chování, naopak přímý pohled do očí může znamenat urážku, protože značí, že toho druhého chceme ovládnout.

4.2.3.3 Vliv českých vrstevníků

Vietnamští žáci si s nástupem na české školy vyhledávají české přátele. I mimo školu přicházejí do styku se svými vrstevníky prostřednictvím účasti v různých zájmových kroužcích nebo si najdou kamarády v okolí svého bydliště. Prostřednictvím českých vrstevníků se vietnamské děti lépe a přirozeněji učí novému jazyku, českým zvyklostem a kultuře. Většina respondentů uvedla, že se jejich vztah vůči českým vrstevníkům upevňoval

s nástupem do školy. Zpočátku skoro u všech převládalo přátelství s českými vrstevníky. Až s postupným vývojem začali vyhledávat společnost vietnamských přátel. Sedm z deseti respondentů k otázce, zda vyhledávají více české nebo vietnamské přátele, uvedlo, že to mají půl napůl. Dva z nich mají více vietnamských přátel a jeden se více přiklání k českým vrstevníkům. Jedna z respondentek výzkumu říká:

„Zhruba před pěti lety jsem měla více českých kamarádů, tak zhruba 80%, a teď je to půl napůl, protože jsem začala více pracovat v prostředí advokátní kanceláře, ve kterém přicházím více do styku se spoustou Vietnamců.“

ANH

Jak uvádí Hubertová (2014, s. 17, cit. podle Macek, 1999), vrstevnické vztahy představují významnou sociální platformu pro sdílení stejných životních situací, zkušeností a problémů, vázaných na vývojové období adolescence. Vrstevnické a přátelské vztahy je vhodné pojímat v adolescenci jako odlišné typy vztahů. Přátelský vztah lze pojmut jako intimnější, vzájemně bližší formu vztahu než vztah vrstevnický. Zpětná vazba od přátel a vrstevníků poskytuje dospívajícím obraz sebe sama, vrstevnické skupiny poskytují příležitost pro různé chování a hledání vlastního ukotvení (Hubertová, 2014, s. 17, cit. podle Kroger, 2007)

4.2.4 Instituce podporující utvrzení výchozí kulturní identity

4.2.4.1 Rodina

Tradiční vietnamská rodina je založena na tradičních konfuciánských hodnotách. Je velmi úzce spojená s tradicemi a rodinnými vazbami. Do úzké vietnamské rodiny nepatří jen otec, matka a děti, nýbrž i široké příbuzenstvo od babiček, dědečků, tet, strýců, sestřenic, bratranců až po vzdálenější příbuzné. Vietnamská rodina se liší od české rodiny tím, že přihlíží ke všem členům a příslušníkům rodu, nejen k úzkému rodinnému kruhu. Dochází zde k vlivu široké rodiny na výchovu dětí. Projevuje se to při různých rozhodnutích jedinců, např. výběru školy, práce atd. Vietnamská rodina funguje na základě principu jasně daných rolí, autoritářství a kolektivní rozhodování. Individuum jedinců je zcela potlačeno. Na výchovu

dětí vietnamskými rodiči mají značný vliv tradiční hodnoty a principy, na kterých je vietnamská společnost postavená:

- 1) **Zemědělská kultura** – založeno na soudržnosti, vděčnosti, všichni se navzájem znají. Společnost funguje na základě společných úmluv a zvykového práva.
- 2) **Pragmatismus** – hodnocení věcí podle užitečnosti, ne podle kvality. „Pravdivé je to, co je užitečné.“
- 3) **Konfucianismus** – důraz na rodinu, vzdělání, morálku a mezilidské vztahy. Uplatňují se zde principy určování postavení jedince v rodině a celé společnosti. Každý jedinec musí dodržovat svoje povinnosti na základě předem definovaných základních vztahů: otec-syn, manžel-manželka, starší bratr-mladší bratr. Na základě těchto vztahů vyplývají závazky rodičů vůči dětem a naopak. Děti musí chovat vůči starším a rodičům respekt a poslušnost. Z těchto vztahů je též patrný patriarchální model rodiny, kdy je muž autoritou a otec hlavou rodiny. Toto můžeme demonstrovat na vietnamském rčení: „Je-li syn lepší než otec, je rodina šťastná.“
- 4) **Silná pověřivost a striktní dodržování náboženských tradic** – důraz kladen na to, že nadpřirozený svět ovlivňuje náš každodenní život. Striktní uctívání kultu předků, který je neodmyslitelnou součástí každé vietnamské rodiny. Jeho tradice pramení z animismu, ale míchají se tam i vlivy z buddhismu, taoismu a konfucianismu. Prostřednictvím kultu předků se uctívají duše zemřelých. Na jeho dodržování se podílí hlavně manželky a při větších rodinných oslavách se celá rodina před oltářem předků modlí. Obřady vede otec, popřípadě nejstarší syn. Vietnamci často jejich prostřednictvím žádají své předky o pomoc při řešení různých problémů ve prospěch rodiny. Na oltář předků se pokládají obětiny a věří se, že pokud nejsou duše zemřelých dostatečně opečovávané, tak mohou rodině přinášet smůlu nebo jí škodit.

Pokud se vietnamská rodina usadí v nové hostitelské zemi, tak se snaží tyto tradice podle možností co nejvíce dodržovat. V novém prostředí se však principy a fungování rodiny

mění. Rodiče mladých Vietnamců nemají mnoho možností k vlastní seberealizaci a nenacházejí své pracovní uplatnění ve vyučených nebo vystudovaných oborech. Samotnou migrací přetrhali rodinou pospolitost a soudržnost. Ve Vietnamu nefunguje sociální a důchodový systém jako v ČR, tudíž jsou starší rodiče závislí na pomoci ze strany svých potomků. Odjezdem do cizí země se však migranti nemohou o své rodiče postarat – nahrazují to posíláním peněz do Vietnamu. V hostitelské zemi prochází vietnamská rodina krizí tradičních hodnot vůbec. Vietnamští rodiče se pohybují v hostitelské zemi jen mezi lidmi z komunity, celý den pracují ve svých obchodech a hlavním cílem je pro ně výdělek, prostřednictvím kterého se snaží zajistit rodinu ve Vietnamu a vzdělání svých dětí v hostitelské zemi. Kvůli velké pracovní vytiženosti se jejich vztahy s dětmi dostávají do konfliktu. Rodiče již nežijí v prostředí, které znají, tudíž toho spontánní cestou dětem příliš předat nemohou, ale přesto požadují po dětech přísné dodržování vietnamských tradic a hodnot, které vzhledem ke své pracovní vytiženosti dětem komplexně nepředali. Uplatňují vůči dětem konfuciánské výchovné zásady a požadují jejich poslušnost, jak praví rčení „*Kam tě rodiče posadí, tam si sedneš.*“ V důsledku rychlé asimilace vietnamských dětí do českého prostředí prostřednictvím školy, vrstevníků a české chůvy, pak dochází k mezigeneračním konfliktům vyplývajících z rozdílných hodnot rodičů a dětí. Vietnamské děti se začínají od rodičů odcizovat, nechápou snahy rodičů a necítí tradiční zvyklosti. Jejich identita se v novém prostředí začíná měnit. Dochází u nich ke kulturnímu dualismu, který se projevuje kulturním chameleonstvím (Deáková, 2012, s. 18), kdy v závislosti na situaci mění svoje chování, vystupování a přepínání jazyka. Vietnamské děti těžší z obou kultur - v českém prostředí mluví česky, přejímají české vzorce chování, ale jakmile přijdou domů, tak své vystupování přizpůsobují zvyklostem rodiny. Jedna z respondentek výzkumu si je výhod znalosti obou kultur vědoma, jak říká:

„Já si myslím, že je tam obrovská výhoda, protože si člověk může vzít z každé kultury něco a hlavně taky máš srovnání, že máš tu vietnamskou rodinu a pak jdeš za svými českými kamarády a vidíš, jak to funguje v české rodině.“

HA

I přes mezigenerační konflikty je pro vietnamské děti rodina socializačním místem, které pomáhá k utužení výchozí kultury. Rodina je pro vietnamské děti stále bodem, ze kterého přejímají pozitivní hodnoty a chování svých rodičů, a to bývá pracovitost, poslušnost,

píle a cílevědomost. Tyto hodnoty mají kladný dopad na zvýšení potenciálu u vietnamských dětí. Respondentka HA k tomu uvádí:

„Jsme Vietnamci, ale žijeme v českém prostředí a dokážeme se zadaptovat. Myslím si, že se nám bude vždycky dařit ve všem. Cokoliv budeme dělat, tak jako „banánový dítě“ se nám bude vždycky dařit, protože jsme přežili nebo jsme zvládli překonat strasti, které jsme měli v dětství nebo v mládí. A to je rozdíl. My jsme takoví víc dravější oproti dětem, kterým říkám „bramborový“.“

Vrátíme-li se zpět k mezigeneračním konfliktům, tak z hlediska sociální patologie můžeme zpozorovat, jak prostřednictvím sociální sítě facebook sdílejí Vietnamci z jedenapůlté nebo druhé generace svoje pocity, které vyplývají z nesouladu kulturních hodnot se svými rodiči. To vše může vést k problémům při vývoji identity. Prostřednictvím facebooku založili mladí Vietnamci skupinu „Přiznání Vietnamců“¹⁴. Většina příspěvků z této skupiny se týká vztahu dítěte a rodičů. Zde je souhrn nejčastěji uváděných problémů vnímaných mladými Vietnamci:

- chybí komunikace v rodině – o osobních záležitostech, vnitřních pocitech, vztazích, neprojevují se emoce
„Přála bych si vztahy s rodiči, jako mají Češi. Sotva se s nimi domluvím, nikdy nedojde k pochopení...“
- navázání vztahu s Čechem nebo Češkou
„Letos to už budou 2 roky, co jsem s našimi nepromluvil. Po vysoké jsem si našel práci a odstěhoval se. Důvodem byly neustálé hádky o vztahu, chodím od 16 s Češkou, kterou znám už od základky. Byla u nás jako dítě nesčetněkrát, matka ji zbožňovala, chválila její krásu, její chování, ale od té doby, co zjistila, že máme vztah, začala být hrozně nepříjemná, chovala se k ní někdy až nepřátelsky...“
- rodiče mají vysoké nároky, co se týče vzdělání
„Nesnáším, když mi rodiče neustále připomínají, že se musím dobře učit, jít na vysokou a hlavně se oženit s Vietnamkou.“

¹⁴ Příspěvky jsou dostupné na: <<https://www.facebook.com/PriznaniVietnamcu/?fref=ts>>

- rodiče nemají žádné podvědomí o českém školském systému – gymnázium a následně VŠE je jediná volba
- rodiče jsou orientovaní na výsledky, známky – nezajímá je průběh či případná snaha
- co si myslí druzí – dítě je srovnáváno s úspěšnějším dítětem
„Taky často slyšíte doma větu: con nhà người ta...?“
 (překlad vietnamské části věty: „*děti ostatních...*“; autor zde naráží na to, že je často srovnáván s dětmi z jiných rodin)
- nedůvěra rodičů ve schopnosti dětí
„Když jsem chodila na střední, přihlásila jsem se do dramatického kroužku. Byla jsem nadšená a matka: přijdu se na tvoje představení podívat, až domů přineseš ocenění za hraní nebo diplom.“
- děti tráví volný čas doučováním
- děti si stěžují na to, jak tráví prázdniny (v obchodě). Rodiče nejezdí s dětmi o víkendech na výlety a o prázdninách nejezdí na dovolenou.

Respondenti z výzkumu se také zmínili o svých napjatých vztazích s rodiči. Jak uvedl CHU:

„...je fakt vidět, že jsou rodiče extrémně nároční, hlavně mamka. Vždycky, když něco splním, tak chce ještě něco dalšího navíc. Ještě dál a dál. Pokud jsem měl těžké dětství kvůli něčemu, tak hlavně kvůli tomu břemenu a že to očekávání je extrémně vysoké.“

Respondentka MY ke konfliktu mezi ní a rodiči uvádí:

„Hlavně v pubertě jsem hodně přemýšlela. Byla jsem na rodiče naštvaná. Všechno jsem musela dělat já – starala jsem se o bratra, o byt, uklízení, vaření...Připadala jsem si, jako kdybych nemohla normálně prožít pubertu jako ostatní kamarádky. Vždycky jsem si říkala...ty jo, ony už mají všechny kluka a já vůbec. Jednou jsme se s mámou pohádaly a já

jsem jí řekla věci, které mě štvaly. Tehdy jsem se jí zeptala, proč nezůstala doma déle, nemusela chodit do práce, mohla se starat o bratra, jako to dělají české maminky. Ona vždycky říkala, že musela s tátou pracovat a že nejde, aby jeden nepracoval. Teďka to už víc chápu, ale mám rozdílný pohled na práci.“

Z výše uvedených příkladů můžeme vyzorovat, že kvůli rozdílné akulturaci jsou vztahy mezi rodiči a dětmi z jedenapůlté a druhé generace v nerovnováze. Je potřeba uvažovat o strategických a vyrovnávajících možnostech, které by pomohly oběma generacím k přiblížení - např. prostřednictvím diskuzí, přednášek, společných výletů či akcí pro všechny generace. Vytvářet možnosti na podporu identity mladých Vietnamců např. rozšířením informací o Vietnamu nebo o jazyku. Prostřednictvím audiovizuálních médií zprostředkovat výchovu s porozuměním dítěti. Prostřednictvím různých projektů se dnes již mladí Vietnamci snaží o citovou motivaci rodičů a společnou reflexi situace.

Příkladem toho může být projekt „Divadlo utlačovaných“, který názorně ukazuje různé formy útlaku. V tomto projektu jde o to, že herci hrají na jevišti svoje vlastní zkušenosti s konfliktní situací. Velkou výhodou je aktivní zapojení diváků, kteří mají možnost vstoupit do děje, změnit hlavního hrdinu, který je v pozici utlačovaného, a sami tak řešit konfliktní situaci podle vlastních zkušeností, případně vhodnějším způsobem. Skupina mladých česko-vietnamských herců zinscenovala divadelní představení pojednávající o mezigeneračních konfliktech ve vietnamské rodině, kde jsou daná jasná pravidla každého člena rodiny. Hlavní hrdinka, studentka Hamy si najde českého přítele Honzu, se kterým chce jet na hory, ale doma se setká s nevolí ze strany své matky, tetiček a sestřenic. Celé příbuzenstvo si myslí, že by český přítel mohl negativně ovlivnit studijní výsledky mladé Hamy, která se snaží udělat na přání rodiny přijímací zkoušky na medicínu. Pro tradiční rodinu je též nemyslitelné, aby jejich dcera měla českého přítele, který nerozumí vietnamským tradicím. Rodina by tak mohla před lidmi z komunity a příbuznými z Vietnamu „ztratit tvář“. Jak Hamy zvládne nápor ze strany matky a svých příbuzných, kteří jí zakazují, aby měla českého přítele? Jak na to vše bude reagovat Honza? Jak situaci zvládnou místo Hamy vyřešit diváci? Jakým způsobem budou na představení reagovat vietnamští rodiče?

4.2.4.2 Vztah k etnické komunitě

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že jsou vietnamští rodiče více v kontaktu s lidmi z komunity. Jak rodina, tak vietnamská komunita jsou spolu úzce spjati. Na mladé Vietnamce působí od malička mnoho vlivů, které přicházejí přímo z komunity. Můžeme tedy říct, že komunita hodně ovlivňuje vývoj identity mladých Vietnamců. Role vietnamské komunity spočívá v posilování výchozích kulturních hodnot. Komunita udává normy chování, podporuje vzdělanost a jejím prostřednictvím je tlumen český vliv. Vietnamské komunity jsou v každých městech různě početné a jejich aktivity jsou realizované prostřednictvím různých svazů. Respondent DAM ve své výpovědi zmiňuje, jakým způsobem udržuje kontakty s vietnamskou komunitou:

„Svaz vietnamských mladých studentů pravidelně pořádají nějaké akce. Tam taky chodím. Občas kvůli tomu, abych si našel nové kamarády, kontakty a seznámit se s novými lidmi.“

Ve velkých městech se komunitní život točí kolem tržnic. Jak zmínili někteří respondenti v rámci komunity, jejich rodina se velmi často účastní komunitních oslav a akcí. Např. ANH k tomu uvádí:

„Rodiče tohle strašně moc milují, já moc ne, protože mi to přijde jako strašná nuda. Osobně tam nerada chodím, protože je to stále o tom samém. To rodiče nevynechají žádnou příležitost. Ať už je to jakákoliv akce, sešlost nebo nějaký ten koncert. Oni prostě chodí úplně na všechny tyhle akce a sourozence berou vždycky s sebou. Já vím, že to je důležité pro udržování vztahů, kontaktů a podobně. A taky aby jejich děti přišly do styku s jinými vietnamskými dětmi.“

Jak již bylo zmíněno v kapitole o vietnamské komunitě, jedním z jejích rysů je provázanost – všichni se navzájem znají. Proto se v rámci ní těžce zachová anonymita. Respondentka HA k tomu uvádí:

„V Českých Budějovicích je komunita hodně semknutá. V podstatě nás je tam docela málo, asi do 100 lidí, proto se všichni doopravdy známe. Známe se třeba už přes 10 let. To znamená, že se vidáme na různých rodinných oslavách nebo na větších oslavách, jako jsou

oslavy lunárního roku. V posledních letech se tam hodně rozjelo sdružení žen z Jižních Čech. To jsou naše maminky a tety. Jsou hodně akční. Pořádají různé akce pro děti, např. na Vánoce.“

Všichni dotazovaní respondenti vnímali sebe jako součást komunity, i přes její velmi negativní hodnocení. Respondenti spatřují problém ve vytváření tlaku a závazků, které kromě rodiny od nich očekává i komunita. Jeden z respondentů se zmínil o problémech, které nastaly, když se od norem komunity odchýlil:

„Vietnamská komunita v Ostravě je mnohem menší než v Praze. Tam se naši znají se všemi. Já s bratrem jsme takoví ti ztraceni, protože jsme hrozně poevropštění. Žádné rodiny k nám nechtěly táhnout jejich holky, protože se bály, že je taky změníme. Zpočátku jsme si říkali, že je to strašně divné... To rodičům dělalo právě problémy, protože naše stránky byly evropské a nectili jsme tradice.“

ZEN

Kromě těchto ustálených norem chování v komunitě byl již zmíněn i negativní obraz vietnamské komunity v médiích. Kombinace těchto vlivů a pocit kulturní jinakosti vyvolával u některých respondentů v raném dětství pocit studu z vlastního etnického původu. Jedna respondentka uvedla:

„Když jsem byla mladší, tak jsem se styděla za oltář, který jsme měli doma. Když třeba rodiče zapalovali vonnou tyčinku, tak jsem vždycky zatahovala závěsy, aby to nikdo neviděl, protože to bylo přímo naproti oknu. Čím jsem starší, tak více cítím, že oltář určitě budu mít doma. Vím, že nebudu dodržovat všechny tradice tak, jak se mají, ale myslím, že to není důležité. Prostě důležité je to, jak to vnímám já, a oltář budu mít.“

LAN

U této respondentky si můžeme všimnout, že se její etnický vztah k vietnamským tradicím měnil v závislosti na věku. Všichni respondenti uvedli, že vedou své pracovní aktivity směrem dovnitř komunity. Tři respondentky momentálně pracují v oblasti právního poradenství pro vietnamskou komunitu na poli tlumočnických a právních služeb. Tři respondenti jsou v pozici vietnamských interkulturních pracovníků a věnují se výuce českého

a vietnamského jazyka, tlumočení a sociálnímu poradenství. Tři respondenti jsou ve fázi, kdy se začínají zajímat o komunitu a momentálně se snaží o zlepšení efektivity podnikatelských plánů Vietnamců v ČR. Jeden respondent se prostřednictvím svých sportovních aktivit snaží ukázat komunitě jiné možnosti na poli sportu, který není pro Vietnamce obvyklý. Všichni respondenti hodnotili svůj vztah ke komunitě velmi negativně, ale přesto se svými aktivitami a projekty snaží povahu vietnamské komunity zlepšit. Dvě respondentky jsou momentálně ve fázi, kdy jsou od komunity více odkloněny kvůli špatným pracovním zkušenostem, ale všichni ostatní se do ní snaží různými možnostmi vplout. Dalo by se říct, že se negativní komentáře o komunitě vztahovaly na její davové chování, neinovativní podnikání, chybějící osvětu, neznalost zákonů, časté srovnávání dovedností dětí, pověřivost, manipulaci, špatný obraz v médiích. Je zajímavé, že se respondenti od problémů v komunitě distancovali prostřednictvím rozdělní na „já“ a „oni“. Jak uvádí respondent CHU:

„Ty problémy jsou v komunitě extrémně zakořeněné. Je o nich znát davové chování, povrchnost... To vytváří hrozné zlo. Podobné zlo jsem zažil doma. Problém byl, když mamka čas od času chodila na tržnici na nákup a tam se říká: 'Děti tēhle a tamtēch se dobře učí a že tahle holčina je extrémně šikovná...' A pak mi doma vyčetli, že se špatně učím.“

Jiná respondentka LAN se ke komunitě vyjadřuje následně:

„Vietnamskou komunitu v ČR je potřeba rozdělit na několik skupin. Ze začátku jsem nechtěla být vůbec součástí vietnamské komunity. Pak jsem do ní nějak vnikla, ale postupem času si myslím, že bych se chtěla zase trošku vymanit, protože mně vadí, že dělají všechno, co někdo něco řekne, jeden to udělá a druhý to musí udělat také.“

Následující komentáře respondentů hodnotí jejich pracovní vztah vůči komunitě.

Respondentka LAN mluví o svých špatných zkušenostech s interkulturní prací:

„Připadla jsem k různým projektům, kde jsme se dostávali do kontaktu s lidmi, kteří jsou tady třeba 2 roky a míň, a ty řeší prostě jiné problémy než naši rodiče. Trošku mě odradila práce s nimi, protože mě to dost vyčerpávalo.“

Respondentka HA sdílí své pracovní zkušenosti s advokací pro vietnamskou komunitu:

„Po škole jsem byla plná elánu, řekla jsem si, že pomůžu komunitě, že nějakým způsobem změním pohled Čechů na Vietnamce. Teď mě to už přestalo úplně bavit, je to zbytečná práce. Obdivuju lidi, kteří v tom pokračují dál.“

Následující respondenti se momentálně i přes své negativní hodnocení komunity snaží prostřednictvím svých projektů zlepšit fungování komunity.

Respondent SANG se zmiňuje o svých pracovních začátcích s komunitou:

„Vylepšujeme celou vietnamskou komunitu k lepšímu. Jak byznysovou stránku, tak i mentalitu a postoj.“

Respondent DAM na základě svých zkušeností s interkulturní prací pro neziskovou organizaci založil s ostatními kolegy webovou stránku www.zipe.cz, do kterých přispívá články ve vietnamštině z oblastí ekonomie, zdravotnictví, práva a integrace. Jak říká:

„Štvalo mě, že naše časopisy tady v ČR jenom přispívají přeloženými články z jiných webů. Někdy nejsou ty informace přesné, tak proto jsme založili tohle. Píšeme články ve vietnamštině.“

Respondent CHU vyjadřuje přes zklamání svoji vazbu na komunitu:

„Jak jsem byl zklamáný z komunity, tak jsem se od nich chtěl hodně vzdálit. Na druhou stranu to je teďka přesně naopak. Když vidím ty chyby, tak bych chtěl té komunitě hrozně pomoc. Víím, že do ní nějakým způsobem spadám. Jsem fakt nespokojený s tím, co čtu v novinách. Prostě bych chtěl pomoc, protože tam nějaká vazba bude. Mám teďka jeden svůj návrh, uvidíme, jestli se do budoucna chytne.“

Respondentka LAN vidí možnosti změny komunity k lepšímu prostřednictvím mladé generace:

„Myslím si, že jestli někdo má šanci nebo možnost to změnit, tak to je prostě naše generace, která tady vlastně odchodila školy. A když to nebudeme my, tak to nebude nikdo jiný.“

4.2.4.3 Vliv vietnamských vrstevníků

Na základě navázání vztahů s českými vrstevníky si mladá generace Vietnamců uvědomovala svoji jinakost. S vietnamskými vrstevníky je to však naopak. Mnozí respondenti se ve výzkumu zmínili o své postupné inklinaci k vietnamským vrstevníkům v pozdějším věku, a to z toho důvodu, že sdíleli stejné životní situace, pocity a prožívání jako oni. Vietnamští vrstevníci posilovali u respondentů výchozí kulturní hodnotu, i přestože mezi nimi byl hlavní komunikační jazyk čeština. Respondentka LAN toto potvrzuje svojí výpovědí:

„Jak jsem přijela do Prahy, tak jsem se začala více seznamovat s vietnamskými lidmi, kteří jsou na tom stejně jako já, co jsou prostě taky tady od pěti let, od první třídy. Když jsme si povídali o tom, jak to máme, tak jsem zjistila, že vlastně nejsem sama, kdo to takhle má. Víc mě to přimělo k tomu, abych začala přemýšlet víc po vietnamsku.“

Respondent SANG se zmiňuje o svém přechodu k vietnamským vrstevníkům.

„Vždycky jsem odmalička měl české kamarády. Jak postupně rostu, tak mám více vietnamských kamarádů.“

Respondentka HA se ke vztahům k vietnamským vrstevníkům vyjadřuje takto:

„To jsem měla vždycky podle období. Teďka mám období, kdy se více stýkám s vietnamskými lidmi. Na vysoké škole jsem ale neměla ani jednoho vietnamského kamaráda.“

V předchozích kapitolách jsme mohli vidět skladbu institucí, které se významně podílely na utváření kulturní identity a bikulturní kompetenci u mladých Vietnamců. Jejich vztah ke kultuře hostitelské nebo výchozí země se proměňoval v závislosti na jejich věku.

Vždy docházelo střídavě k potlačování jedné ze dvou kultur. Z hlediska sociokulturního managementu můžeme rozpoznat, že v dětství a rané adolescenci docházelo na základě vlivu české chůvy, vrstevníků a školy ke ztrátě tradiční, výchozí kultury. Dalo by se říci, že převládala dominantní kultura hostitelské země. Ztrátu tradiční kultury vnímají mladí Vietnamci ve fázi střední adolescence, kdy u nich probíhá vyjasňování vztahů k domácí kultuře. V pozdní adolescenci už dochází k návratu a hledání cest ke své výchozí kultuře. Zajímavostí je, jak vymezují mladí Vietnamci svoji identitu prostřednictvím jména. Většina respondentů dostala ve škole nebo u české chůvy česká jména, která někteří používali jen do konce střední adolescence. Ve fázi, kdy přechází do pozdní adolescence, si uvědomují svoje původní kořeny, a ty se snaží ukázat prostřednictvím užívání svých původních vietnamských jmen místo českých. Jedna z respondentek LAN mluví o této zkušenosti takto:

„Měla jsem české jméno, říkali mi Linda. Po maturitě, od doby kdy jsem v Praze, jsem se začala představovat svým vietnamským jménem.“

Z rozhovoru s jedním mladým Vietnamcem Do Quang Thaiem, který se objevil na blogu¹⁵ studentky Do Thu Trang, si můžeme též všimnout vymezení identity prostřednictvím jména:

„Narodil jsem se ve Vietnamu, ale považuju se za krkonošského Vietnamce. Pocházím z Jilemnice. Nejvíc mě utvářelo právě to, že jsem Vietnamec uprostřed hor, ve střední Evropě. Měl jsem české jméno – Petr Navrátil. Když mě přihlásila (česká) babička do školky, místo mého oficiálního jména mě nahlásili takhle, protože oni jsou Navrátilovi. Byl jsem Petr Navrátil od Navrátilů až do gymplu. Petra jsem přestal používat proto, že jsem moc filozofoval – ve 13 jsem si uvědomil, že se ta jména Vietnamcům přiřazují a že by byla škoda to své pravé nepoužívat. Bylo to moje národní obrození. Způsob, jak vyjádřit svoji identitu. Zpět k začátku – cítím se být víc Vietnamec, ale krkonošský, protože jsem se ocitl v netradičních podmínkách.“

Mladí Vietnamci mají názory a chování shodné s českou majoritní společností. Ta však s nimi obvykle jedná jako s cizinci. Ve vietnamské komunitě jsou zase často terčem

¹⁵ Dostupné na: < <http://asijatka.cz/2016/06/16/perlidicky-krkonossky-vietnamec/> >

kritiky za špatnou vietnamštinu a poevropštěné chování. Dokonce ve vietnamštině vzniklo několik označení pro mladé Vietnamce, kteří jsou více přikloněni k českému stylu života. Příkladem může být např. označení „Tây húa“ neboli lidé, kteří se přizpůsobili západu. Nebo hanlivé označení „Gà tây“ („Západní kuře“), které se přisuzuje lidem, kteří své chování hloupě přizpůsobili západním tradicím. Velmi často používané ustálené označení, které je přisuzováno mladým Vietnamcům, je „Mất gốc“ („Ztratit kořeny“). Toto označení se stalo názvem pro dokumentární film mladého vietnamského režiséra Dužana Duonga, který ve svém filmu pracuje s tematikou prožívání ztráty kořenů u mladých Vietnamců a vzniku mezigeneračních problémů s tím spojených (Dužan Duong 2014). Na základě vnitřního pocitu, že nikam nepatří, vzniká rozpor v identitě mladých Vietnamců, kteří svoji odlišnost vnímají jak v české, tak ve vietnamské společnosti. Mezi vietnamskými bloggerkami se od roku 2008 začalo šířit označení „banánové děti“, které má metaforicky popsat vnímání identity mladých Vietnamců - zvenčí žluté a uvnitř bílé. Tedy zvenčí jsou fyzicky Vietnamci, ale uvnitř se cítí být Čechy. Toto přirovnání se setkalo u mladých Vietnamců s kladným i negativním přijetím a vyvolalo vlnu diskuzí o její vhodnosti. Respondentka LAN takto vyjadřuje svůj nesouhlas:

„Necítím se jako banánové dítě. Nemyslím, že jsem vevnitř úplně bílá, takže se necítím jako banánové dítě. Možná jako banánový shake se šlupkou.“

Respondentka HA má k tomuto označení opačný názor:

„Mně se to líbí, protože to je přesné. Myslím si, že by to měli zavést do nějakého slovníku sociologických termínů, protože to přesně vystihuje takové to půl napůl.“

Identitu půl napůl, jak říká respondentka HA, cítili i ostatní respondenti. V dětství spíše než vnímání identity byl u nich silnější prožitek z jinakosti, kdy prvotní snahou bylo hlavně zapadnout do českého kolektivu. Jak samy dvě respondentky uvedly:

„Možná jsem jako malé dítě ani nějak neřešila identitu. Většina přemýšlení se točila kolem toho, jestli je lepší být Vietnamec a žít ve Vietnamu, nebo v Čechách mimo vlastní domov. Spíš jsem si víc přála zapadnout, než cokoliv jiného. Bylo vlastně jedno, jestli bych

byla Češka nebo Vietnamka, ale hlavně abych zapadla a aby se mi lidi na ulici neposmívali. Na druhém stupni jsem hodně těžce vnímala, že si na mě lidi ukazují a tak dále.“

HA

„Na nižším stupni základní školy to nebylo o tom, jestli se cítím být víc Češka, ale že jsem chtěla být víc Češka.“

LAN

Většina respondentů se zmínila o tom, že v dětství a na počátku rané adolescence neřešili svoji identitu. Ta je začínala více zajímat na přelomu rané a střední adolescence, která je typická svým hledáním a následným znovuobjevením své výchozí kultury. Přejít na fázi pozdní adolescence už byl ve znamení utvrzení si původních kulturních hodnot. Podívejme se na následující komentáře respondentů výzkumu, kteří si fázi návratu ke kořenům uvědomili v období dospívání:

„V mládí jsem se hodně ztotožňoval s českou identitou, protože se mi zdála víc akčnější, méně pravidel, více svobody. Rodičům to lezlo na nervy a nemohli pochopit proč. V 15-ti letech se to opravdu zlomilo, protože jsem začal v pubertě filozofovat, proč tu jsme a kam směřujeme...maturita se blížila...do té doby vietnamská kultura nebo identita šla zatím stranou. Pak jsem si říkal, co mi může dát. Když jsem začal v tom mém hledání, výzkumu, tak jsem se začal více ztotožňovat, více kopat v té vietnamské komunitě. Zjistil jsem, že mi dává hodně věcí.“

ZEN

„Do 12-13 let jsem nevnímal rozdíl, jestli jsem Čech nebo Vietnamec. A potom jsem absolvoval cestu do Vietnamu, tam jsem objevil své kořeny a už to začalo. Začal jsem víc přemýšlet, jestli jsem Čech nebo Vietnamec. Dlouho jsem se rozmýšlel, až jsem si řekl, že nejsem jenom Čech nebo jenom Vietnamec. Jsem vlastně český Vietnamec. Od 13-ti let jsem se rok, dva roky hledal, než jsem si uvědomil, že si můžu vzít všechno pozitivní z obou kultur.“

PHAN

„Nejvíc jsem si uvědomila to svoje vietnamské já, když jsem byla poprvé v roce 1992 ve Vietnamu. Bylo mi 16 let. Když jsem viděla Vietnam, místo kde jsem vyrůstala, tak jsem si doopravdy uvědomila, že člověk nesmí zapomenout na to, odkud je. Od té doby si prostě jedu to, že jsem Vietnamka, a že jsem na to hrdá. Takhle by se měly cítit všechny děti z druhé generace.“

HA

Otázky týkající se identity, zda se dotyčná osoba cítí být více Čechem/Češkou nebo Vietnamcem/Vietnamkou vedly respondenty hodně k zamyšlení, protože nevěděli, do jaké kategorie spadají. Z výzkumu vyplynulo, že si mladí Vietnamci v období střední až pozdní adolescence uvědomili význam svého vietnamského původu, ale sami přiznávají, že jsou jim bližší české/západní životní hodnoty, které měly znatelný dopad na jejich vzorce chování. Jsem si vědoma toho, že tyto otázky vedou k vnucování jedné či druhé identity, avšak výzkum mi potvrdil, že se mladí Vietnamci nepřiklánějí k jednostranné odpovědi. Jak jeden z respondentů sám říká:

„Ze začátku jsem si připadal, že nikam nepatřím. Časem to беру prostě tak, že se nepřikláním k jakékoliv straně – nejsem uvnitř bílý a navenek žlutý. Beru se jako originál. Mám vlastní kategorii.“

SANG

4.3 ANALÝZA JAZYKOVÉHO MANAGEMENTU

4.3.1 Jazyková situace rodiny

Jak už bylo zmíněno v předchozích kapitolách o sociokulturním pozadí jazykového managementu - rodina je prvním kontaktním místem rozvoje jazykových dovedností. Jazyková situace vietnamské rodiny je v českém prostředí postavená na jazykových kompetencích více generací. Jak rodiče, tak děti se museli naučit česky, aby se dokázali v novém prostředí zorientovat. Jazyk byl hlavním komunikačním nástrojem pro úspěšnou socializaci do majoritní společnosti. Každá generace dle možností přistupovala k českému jazyku jinak. Generace rodičů se omezovala jen na využití češtiny jako nástroje k podnikání. Mezi faktory, které snižovaly motivaci rodičů k prohlubování znalostí češtiny, patřily dospělý

věk příchodu do ČR, potřeba zajistit rodinu a s tím související plné pracovní nasazení, dostupný zprostředkovatelský servis zahrnující i služby tlumočnicků, využití vlastních dětí ke komunikaci s majoritní společností, pocit provizoria a izolovanost komunity. Oproti tomu jejich děti jsou neustále chválené za svoji rychlou akvizici českého jazyka. Hlavní úlohu opět hraje věk příchodu do ČR a jiné vzdělávací možnosti. Děti se učí v novém prostředí nový jazyk automatizovaně prostřednictvím nápodoby a odposlechu. Z hlediska organizovaného managementu využili rodiče všech dostupných možností, aby si jejich děti co nejrychleji osvojily český jazyk. Využívali k tomu, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, služeb českých chův. Z hlediska institucionálního managementu zásadním způsobem ovlivnil rychlou akvizici českého jazyka u vietnamských dětí institut školy. Škola jako instituce má mnoho metodologických nástrojů k tomu, aby si vietnamské děti rychle osvojily češtinu jako druhý jazyk. K tomuto účelu byl organizací Meta (Společnost pro příležitosti mladých migrantů) vytvořen informační portál <http://www.inkluzivniskola.cz/>, zaměřený na začleňování žáků cizinců do českého vzdělávacího systému. Dalo by se říct, že s integrací do českých škol neměly vietnamské děti problémy. To můžeme demonstrovat i na příkladu naší respondentky HANG:

„Ve Vietnamu jsem už chodila do první třídy. Po příjezdu do ČR jsem neuměla česky, tak mě dali na rok do školky k mladší sestře. Naučila jsem se hrozně rychle česky. Když jsem se dostala do druhé třídy, tak jsem už rozuměla líp a po čase ve třetí třídě jsem už uměla perfektně česky.“

Všechny výše uvedené pomocné instituce mají pomoci vietnamským dětem, aby se co nejrychleji naučily český jazyk. Děti mají však odmalička geneticky dané předpoklady k tomu, aby rychle nabyly jazyk. Podle Čermáka (2007, s. 58) má nabývání jazyka několik rysů:

1) Děti se už rodí se speciální jazykovou schopností (langage), jinak by nebyly schopné se za tak krátkou dobu (tj. dobu učení skrze kontakt se světem) naučit z jazyka tolik.

2) Není nutné, aby se děti rodný jazyk v tradičním smyslu učily (tj. ve škole, kurzu apod.) nebo byly ve svých chybách opravovány.

3) Děti se učí ten jazyk, kterému, resp. jehož působení jsou vystaveny (takže např. i malý Japonec se naučí stejně dobře češtině, je-li jí vystaven, jako Čech).

4) Jazyková pravidla se vyvíjejí automaticky (jsou dítětem osvojována, internalizována).

Vietnamské děti plynule přecházejí z jedné kontaktní situace do druhé. V českém prostředí, které převládá, užívají ke komunikaci český jazyk, ale doma musejí komunikovat se svými rodiči vietnamsky. Tato koexistence dvou jazyků je typická pro sekvenční typ bilingvismu, kdy se děti neučí paralelně oba jazyky najednou, ale jeden po druhém za sebou. Podle Čermáka (2007, s. 53) není bilingvismus nikdy úplný (žádný mluvčí nezná oba jazyky plně) ani ideální, v rovnovážném stavu, protože vždy převažuje pro určitou funkci jeden jazyk a pro jinou zase druhý jazyk.

Zajímavou situací uvnitř vietnamských rodin je využívání dětí jako prostředníků při komunikaci s českou majoritní společností. Nejčastěji to bývají situace, kdy rodič nemá potřebné jazykové kompetence k tomu, aby sám jednal s institucemi veřejné správy. Vietnamští rodiče nebo lidé z vietnamské komunity pak staví děti do rolí malých tlumočnicků. Touto problematikou se zabývala Tamah Sherman a Jiří Homoláč při svém jazykověbiografickém výzkumu s mladými Vietnamci¹⁶. Z managementových souhrnů vyplývajících z výzkumu se následně oba výzkumníci zabývali popisem tlumočení zprostředkované dětmi, které je ve vietnamských rodinách a komunitě hojně využíváno. Z výzkumu vyplynulo, že vietnamské děti začaly rodičům tlumočit ve fázi, kdy si rodiče uvědomili, že dítě dostatečně disponuje dovednostmi v českém jazyce. Rodiče využili tlumočení zprostředkované dětmi hlavně při svých obchodních kontaktech s českými úřady, u lékaře, ve škole nebo na cizinecké policii. Vietnamské děti tlumočily rodičům i v situacích, kdy na to nebyly dostatečně sociálně a jazykově vybavené. Studie též objasnila, jak se v rodinách s více sourozenci rozdělovaly tlumočnické aktivity mezi staršími a mladšími sourozenci a do jaké míry to každý z nich vnímal jako odpovědnost (Sherman a Homoláč, 2016, s. 23). Sami respondenti z našeho výzkumu své tlumočnické začátky také zažívali:

¹⁶ Sherman, Tamah & Jiří Homoláč. 2016. "The older I got, it wasn't a problem for me anymore": Language brokering as a managed activity and a narrated experience among young Vietnamese immigrants in the Czech Republic. *Multilingua* [online]. Dostupné na: < <http://www.degruyter.com/view/j/mult.ahead-of-print/multi-2015-0027/multi-2015-0027.xml>>

„Ta starší musela vždycky u všeho tlumočit a všude mě tahali – i k doktorovi.“

HANG

„Odmala jsem chodila tlumočit rodičům na úřady, k doktorovi, do školy. Já jsem chodila tlumočit i na svých třídních schůzkách. Pamatuju si, jak jsem v kvartě dostala pětku z písemky z matiky. Řekla jsem tátovi, aby se mě na to neptal před tím učitelem a že mu to vysvětlím doma.“

LAN

4.3.2 Jazyková atrice

Ontogeneze jazyka je chronologicky uspořádaný proces, během něhož jedinec (zvl. dítě) jazyk nabývá, učí se, popř. i ztrácí (Čermák, 2007, s. 58). Stav postupné ztráty jednoho ze dvou jazyků - neboli jazyková atrice - je přirozeně se vyvíjející situací, která je dnes často diskutovaným tématem u mladých Vietnamců. S rychlým osvojením češtiny paralelně ztrácejí vietnamské děti jazykové kompetence ve vietnamštině, protože všechny kroky vedly k češtině, nikoliv k udržení vietnamštiny. Tato situace se nevyvíjela úplně podle představ vietnamských rodičů, kteří nekladli důraz na procvičování vietnamštiny. Z hlediska teorie jazykového managementu můžeme jako odchylku od norem u této situace uvést ztrátu původních jazykových dovedností vlivem nového prostředí. Bloggerka Do Thu Trang se na svém blogu¹⁷ zmínila o svých zkušenostech se ztrátou vietnamštiny:

„Když jsme žili ve Vietnamu, mluvila jsem vietnamsky bez jakýchkoliv problémů. Jenže pak jsme se odstěhovali do Čech, naši mě dali na hlídání do české rodiny, kde jsem strávila sedm let. Chtěli, abych se asimilovala a naučila co nejrychleji česky. Zřejmě podcenili to, že se malé dítě rychle naučí druhý jazyk, avšak pakliže neprocvičuje současně ten první, snadno jej zapomene. Což se málem stalo i v mém případě. U "mamin" jsem mluvila česky, ve škole jsem mluvila česky. Kamarádi čeští, básničky české, písničky české (ale i ty vietnamské mám

¹⁷ Dostupné na: <<http://do.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=97317>>

kupodivu stále v paměti). Domů k našim jsem jezdila jen na víkendy a to jsem nijak zvlášť hodně vietnamsky nemluvila...“

Z výzkumu se respondentka HA zmínila o tom, že ztrátu kontaktu s vietnamštinou pocítila poté, co se její rodina odstěhovala z ubytovny pro Vietnamce, kteří pracovali v nedaleké továrně:

„Když jsme se odstěhovali z té ubytovny, tak jsem měla pouze české kamarády a rodiče začali podnikat, takže na mě měli méně času, to byl vlastně ten zlom, v té 3. třídě, že jsem už přestala úplně komunikovat v té vietnamštině. Ztratila jsem postupně kontakt s tím jazykem.“

Respondent ZEN pocítil ztrátu kontaktního prostředí s vietnamštinou po nástupu na vysokou školu:

„...Spíš je to problém, protože třeba teď, na vysoké škole máme minimální kontakt s rodiči, jen po telefonu, takže se vietnamština snižuje.“

4.3.3 Prožívání nedostatků

Jak mladí Vietnamci prožívají nedostatek vietnamské jazykové a sociokulturní kompetence? Jakým způsobem hodnotí tento nedostatek? Jaké vietnamské jazykové kompetence chybí mladým Vietnamcům? Jaký jazyk vnímají jako mateřský?

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že svou vietnamskou identitu objevují mladí Vietnamci až v období střední a pozdní adolescence. S touto skutečností se pojí i znovuzrození vietnamštiny jako nedostatkové kompetence, přes kterou se lze blíže dostat ke své původní kultuře. Chování a myšlení člověka je úzce spjaté s jazykem, který ovlivňuje způsoby našeho vystupování vůči druhým. V kapitole 4.2.4.1 Rodina byla zmíněná důležitost dodržování konfuciánských zásad ve vietnamských rodinách, kdy mladší musí vůči starším zachovávat respekt, zdvořilost a úctu. Tyto vzorce chování jsou přeneseny i do vietnamského jazyka. Jako názorný příklad můžeme uvést řadu zdvořilostních částic nebo složitý systém oslovování prostřednictvím osobních zájmen. Ve vietnamštině rozlišujeme osobní zájmena

podle vztahu mezi mluvčím a posluchačem. Rozhodující úlohu přitom hrají tyto faktory: úcta, zdvořilost, respekt, neutrální nebo blízký vztah, společenské postavení, vztahy mezi podřízenými a nadřízenými, stejná či rozdílná společenská úroveň a věkový rozdíl. Na základě těchto faktorů si pak mluvčí a posluchač při vzájemné komunikaci zvolí osobní zájmena (Hlavatá a Slavická, 2003, s. 10). Oproti tomu čeština takový systém oslovování nezná. Čermák (2007, s. 45) pro tento způsob vyjadřování používá termín honorifika, jak uvádí - důležitým tématem sociolingvistiky, pro evropské jazyky vzhledem k jejich povaze však spíše okrajovým, jsou honorifika, tj. standardizované způsoby a prostředky vyjadřování zdvořilosti, popř. úcty apod. V řadě jazyků jsou zvláštní zdvořilostní formule, prostředky a struktury pro vyjádření odstíněného vztahu mluvčího k posluchači velmi bohaté. Stojí v protikladu např. k české, německé či francouzské situaci s poměrně jednoduchým tykáním-vykáním.

Při komunikaci se svými rodiči nebo příbuznými ve Vietnamu je pro mladé Vietnamce velmi těžké odhadnout, co si prostřednictvím jazyka a gest mohou vůči starším a váženějším dovolit. Mladí Vietnamci ovlivnění českým jazykem tyto zdvořilostní prostředky často vynechávají nebo nevědí, do jaké míry si mohou vůči starším dovolit určitá slova nebo fráze. Hlavně na vietnamské příbuzné ve Vietnamu toto může působit jako „nevychované“ a nepřijatelné chování. O takovou zkušenost se s námi podělil respondent ZEN:

„S babičkou musím mluvit vietnamsky, ale jsou tam takové excesy, které jsem řekl. Stydím se za to. Třeba babička řekne, že to tak musí být, a já jí řeknu, že to tak není, a k tomu jí řeknu výhody a nevýhody. Ona mi na to řekne, že jsem tvrdohlavý jako můj táta. Tak jsem jí jednou řekl, že to je skvělé, protože táta je tvrdohlavý jako ona. Babička se naštvála, nevím proč... A pak mi děda vysvětlil, že se starším lidem neříká, že jsou tvrdohlaví a že to je nějaká urážka.“

Jeho rodiče však tuto skutečnost už přijali, jak dodává:

*„Rodiče už přijali, že jsme s bratrem napůl Vietnamci a napůl Češi, a tolerují naše výstřelky ve vietnamštině, kdy máme třeba říct *vâng*¹⁸ (ano) a být fakt slušní, tak místo toho řekneme *ok vâng bố mẹ ạ* (ok, mami, tati).“*

¹⁸ *Vâng* v překladu „ano“ jako zdvořilostní přitakání vůči starším osobám.

Mladí Vietnamci ve výzkumu konstatovali, že prožívají nedostatek jazykové kompetence ve vietnamštině. Všichni dotazovaní uvedli, že ovládají oba jazyky, ale dva z deseti respondentů už vietnamštinu nevnímají jako převažující nebo dokonce jako mateřský jazyk. Jak uvádí respondentka LAN:

„Chtěla bych odpovědět, že je můj mateřský jazyk vietnamština, ale je to čeština. Česky dokážu vyjádřit to, co chci, ale ve vietnamštině ještě bohužel ne.“

Jak již bylo výše uvedeno, vnímání identity je úzce spojené s jazykem. Respondent PHAN spojuje ztrátu svých vietnamských „kořenů“ s nedostatečnou kompetencí ve vietnamštině:

„Určitě vnímám, že jsem ztratil kořeny tím, že neumím pořádně vietnamsky.“

Mladí Vietnamci uvedli ve výzkumu, že stále udržují komunikaci s rodiči ve vietnamštině. Devět respondentů uvedlo, že mluví doma s rodiči jen vietnamsky. Jedna respondentka se zmiňuje o tom, že v dětství mluvila s matkou vietnamsky a s otcem česky, ale v období dospívání se na ní snažil otec mluvit vietnamsky. Mladí Vietnamci se kvůli jazykové bariéře nemohou bavit s rodiči o hlubších tématech, pokud k tomu musí používat odbornější výrazy. Příkladem může být běžná situace, kdy vietnamští studenti nedokáží vysvětlit rodičům např. obor, který studují na vysoké škole. Při komunikaci s rodiči je slovní zásoba mladých Vietnamců omezená na základní každodenní komunikaci, na fráze a příkazy, které jim dávají rodiče. Jak říkají respondentky MY a HA:

„Máma dávala vietnamské povely, to si s tím dítětem moc nepovídáš. Brácha rozumí jen ve frázích.“

MY

„S rodiči se ta slovní zásoba hodně omezila spíš na různé příkazy...“

HA

Mezi sourozenci doma však mladí Vietnamci mluví česky. I se svými vietnamskými vrstevníky, kteří jsou v ČR od malička, mluví česky. Respondentka MY uvedla, že je pro ni nepřirozené, aby mluvila se svými vietnamskými vrstevníky a bratrem vietnamsky:

„Pro mě je nepřirozené se bavit vietnamsky, protože když se mám bavit o něčem osobním, tak se mi hrozně těžko hledá slovíčka. No a pak je to takové divné, když se známe a mluvíme jenom česky, a pak začít mluvit vietnamsky... Já se u toho cítím trapně. Vždycky u toho musím přemýšlet, jestli to říkám správně. Není to ono, než kdybychom se bavili česky.“

Své nedostatečné jazykové kompetence jsou si mladí Vietnamci vědomi, proto se často ostýchají mluvit, pokud je u nich přítomna další osoba mluvící jen vietnamsky. Bloggerka Do Thu Trang se o této zkušenosti zmiňuje na svém blogu¹⁹:

„Když se baví skupinka mých krajanů vietnamsky, cítím se jako vyvrhel a zcela mimo mísu. Čumím do prázdna a rozpačitě se usmívám. Nedej bože, když po mně chtějí můj názor - trapně přiznám: Promiňte, já vám nerozumím. Na to přijde ten samý scénář: otázky, proč neumím pořádně vietnamsky, proč se nechci učit vietnamsky apod.“

Stejnou zkušenost měla i respondentka výzkumu MY:

„V podstatě když tam byl jiný Vietnamec nebo Vietnamka, tak jsem se s nimi vůbec nebavila, protože jsem se nějak styděla. Když se chtěli se mnou bavit, tak se mnou mluvili vietnamsky, což jsem zase neuměla.“

Ze zkušeností našich účastníků výzkumu vidíme, že mladým Vietnamcům chybí komunikační prostředí, ve kterém by mohli mluvit vietnamsky. Jejich slovní zásoba je omezená na běžnou každodenní komunikaci s rodiči. Tento nedostatek nevnímají jako nepřekonatelný problém, jak píše Do Thu Trang na svém blogu:

„Ale já chci, akorát...postupně. Zkrátka - mám jiné priority, ale věřím, že to přijde... V budoucnu...“

¹⁹ Dostupné na: < <http://do.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=97317>>

Pět účastníků našeho výzkumu nevnímá v současné době zlepšení kompetencí ve vietnamštině jako hlavní cíl, protože nehraje důležitou roli v jejich profesním a studijním životě. Jak uvádí respondent SANG:

„Mnohokrát jsem přemýšlel o tom, kde jsou mé cíle, vietnamština nehraje jakoby roli, já se hlavně soustředím na věci, které můžu zlepšit k lepšímu, abych toho mohl docílit nejrychleji nebo lépe, a vietnamština, si myslím, že zatím k tomu nepatří.“

4.3.4 Akční plány na nápravu nedostatků prostřednictvím jednotlivců

Jaké vietnamské jazykové kompetence chybí mladým Vietnamcům? Jak hodnotí své základní dovednosti, jako je čtení, psaní a mluvení? Jak zlepšují nebo chtějí zlepšit svoji vietnamštinu a jakým způsobem k tomu přispívají rodiče nebo komunita?

Z výzkumu vyplynulo, že mezi hlavní nedostatky v mluvené vietnamštině uvádí mladí Vietnamci omezenou slovní zásobu a nedostatky v odborné terminologii. Zajímavostí je přízvuk, který podle mnohých prozrazuje, že už žijí dlouhodobě v zahraničí.

Přízvuk je z hlediska fonetiky a fonologie budován na komplexu prozodických vlastností řeči, tj. je realizován současně jak pomocí změn dynamiky, tak výšky hlasu; může mít i důsledky pro rozdíl v kvalitě hlásek slabik přízvučných a nepřízvučných a promítnout se do rozdílů v trvání slabik. V jednotlivých jazycích je na tomto obecném základě sám rozdíl mezi přízvučnou a nepřízvučnou slabikou konstituován různě a je různě hodnocena vlastnost, která (jakoby) dominuje (Krčmová, 2008, [online]). Ve vietnamštině se tento přízvuk projevuje u mladých Vietnamců hlavně špatným vyslovováním tónů.

Nedostatky ve slovní zásobě a rozeznatelný přízvuk v mluvené vietnamštině uvádí respondenti takto:

„Co se týče mé vietnamštiny, tak tam jsou dvě mezery. První jsou slova odborná, odborné výrazy apod. a druhá věc je, že se nebavím se svými vrstevníky ve vietnamštině. Když to po mně někdo vyžaduje, tak se s tím člověkem bavím skoro stejně jako s rodiči, takže slang a ty výrazy, které používají mladí, jdou mimo mě.“

CHU

„Hrozně těžko hledám ve vietnamštině slovíčka...no, to je furt o těch slovíčkách...“

MY

„Určitě poznají, že mám přízvuk. Myslím, že to poznají i hned během pár vět.“

LAN

„Je tam hlavně cítit přízvuk, že nejsem úplně Vietnamec, že jo.“

PHAN

Také bloggerka Do Thu Trang se na svém blogu²⁰ zmiňuje o svém přízvuku ve vietnamštině:

„Takže když mluvím svým mateřským jazykem, mám český přízvuk.“

V psané vietnamštině dělá mladým Vietnamcům největší problém vyznačení diakritických znamének k rozlišení tónů a samohlásek²¹. Vietnamština je tonální jazyk a má celkem šest tónů²². Pomocí tónů nad samohláskami se rozlišuje význam slov. Kromě toho si mladí Vietnamci pletou správné psaní počátečních souhlásek g/gh, ng/ngh, dvojhhlásky iê/yê/ia/ya, ua/ư/ua/uô nebo často zaměňují souhlásky, které se vyslovují stejně, ale zapisují se odlišně: ch/tr [tʰ], s/x [s], r/d/gi[z]. Mladí Vietnamci často konstatují, že mají potíže se stylistikou, protože dokáží napsat jen jednodušší texty, např. textové zprávy nebo chatové komunikace.

Ve čtení mají mladí Vietnamci totožný problém jako v mluvené a psané vietnamštině, a to se správným čtením šesti tónů, které udávají význam slov. Často to vede k tomu, že slova čtou bez tónů nebo hádají správný tón.

Tyto vnímané nedostatky můžeme demonstrovat na zkušenostech respondentů výzkumu:

²⁰ Dostupné na: <<http://do.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=97317>>

²¹ Samohlásky: a, ă, â, e, ê, i/y, o, ô, o, u, u.

²² Rozlišují se tóny s vysokým (a, ă, á) a nízkým registrem (à, â, ạ). Platí pro standardní vietnamštinu používanou v severním Vietnamu.

„Já jsem v podstatě nedotčená vietnamským slohem nebo vietnamským písemnictvím. Psát a číst jsem se naučila až po maturitě, když jsem šla na vysokou školu a začala jsem s mámou chatovat přes yahoo.“

LAN

„Vždycky když jsem viděla nějaký vietnamský text, tak jsem jenom hádala, četla jsem to jako normální Čech. A psanou vietnamštinu...to vůbec, to jsem vůbec nevěděla.“

MY

„Čtu pomalu, u delších textů si nejdřív odvozuju kontext, pak to dokážu přečíst. Co se týče psaní, tak píšu bez znamínek (pozn. tóny).“

CHU

„Když čtu ve vietnamštině, tak se to snažím číst co nejrychleji, aby nikdo neslyšel můj přízvuk. Od škály od 1-5 (s tím, že je 1 nejlepší) bych řekl, že je čtení 5 a psaní 4,5. Všichni stejně ví, že je to špatně. Ten, kdo se nepřenese přes moji vietnamštinu, tak šetří můj čas.“

ZEN

Za účelem nápravy výše uvedených odchylek konstatovaných mladými Vietnamci se do organizovaného managementu zapojují rozsáhlé sítě opravných pokusů, do nichž se zapojují mladí Vietnamci, jejich rodiče, komunita a neziskové organizace věnující se integraci cizinců. Na úrovni organizovaného managementu vedeného jednotlivci můžeme zmínit nástroje, prostřednictvím kterých se snaží mladí Vietnamci zlepšit nebo udržet svoji vietnamštinu. Mezi hlavními uváděnými zlepšovacími nástroji uváděli respondenti výzkumu:

- Čtení knih, novin či internetových článků ve vietnamštině. Jak uvádí respondentky HANG a LAN:

„Nezapomněla jsem vietnamštinu, protože jsem hodně četla komiksy ve vietnamštině.“

„Zajímá mě třeba, když se děje něco na globální úrovni, když jsou zprávy, tak mě zajímá pohled Vietnamců, sleduju BBC Vietnam.“

- Mezi často uváděnými pomocnými zdroji ke zlepšení vietnamštiny byla chatová komunikace s vrstevníky, rodiči nebo s příbuznými ve Vietnamu.

„Ten jazyk si zdokonaluju psaním článků a chatováním ve vietnamštině.“

DAM

„Se sestřenkami, bratřenci jsem v pravidelném kontaktu na facebooku. Tím, že si tety a strýcové zřídili facebook a skype, tak se ten kontakt ještě více zintenzivnil. Třeba s babičkou skypuju nebo si s ní volám přes facebook. Volám si s nimi vietnamsky a myslím, že mi rozumí.“

LAN

- Pět respondentů uvedlo, že si udržují dobrou úroveň vietnamštiny díky pracovnímu kontaktu s vietnamskými klienty. Tři respondentky pracují v oblasti advokacie a finančního poradenství pro vietnamské klienty. Jeden respondent je zaměstnaný v neziskové organizaci, která se snaží prostřednictvím sociálního a právního poradenství a kurzů českého jazyka o integraci migrantů. Jedna respondentka se momentálně snaží o výuku základů vietnamštiny pro děti a nerodilé mluvčí vietnamštiny.

„Za zlepšení hodně vděčím advokátní kanceláři. Díky práci jsem si hodně obohatila svojí slovní zásobu o právníckou terminologii. Vzhledem k tomu, že jsem hodně ve styku s vietnamskými občany, tak ten jazyk používám aktivně.“

HA

„Dělám interkulturního pracovníka. V práci tlumočím při sociálním a právním poradenství.“

DAM

- Mnoho respondentů by si chtělo zlepšit vietnamštinu prostřednictvím jazykových kurzů nebo pobytu ve Vietnamu. V ČR v současné době není nabídka kurzů vietnamštiny pro jedenapůltou a druhou generaci příliš rozmanitá. Kurzy se pořádají hlavně pro nerodilé mluvčí a nejsou cílené na tuto skupinu.

„Kdybych měl roční pobyt ve Vietnamu nebo intenzivní kurz vietnamštiny, tak bych se to doučil.“

ZEN

- Jedna respondentka si díky studiu oboru Vietnamistika se specializací etnologie zlepšila své jazykové kompetence a doplnila si mezery ve vietnamských realitách. Momentálně se snaží o výuku vietnamštiny pro děti a nerodilé mluvčí na začátečnické úrovni. Ale jak sama říká, na oboru chybí zakomponování konverzace, aby měli studenti více možností pracovat s mluveným projevem. Obor není též cílený na mladé Vietnamce z jedenapůlté a druhé generace. V současné době se však stal tento obor vyhledávaný právě touto generací. Zkušenosti se studiem tohoto oboru můžeme demonstrovat na zkušenostech respondentky MY:

„Na přijímacích zkouškách jsem jako jeden z cílů nebo motivací uvedla, že bych chtěla znovu objevit svoje kořeny. Teď mi to přijde zvláštní, že se učím o Vietnamu, o vietnamštině, jako v podstatě o tom, proč rodiče a příbuzní dělají to, co dělají. Učím se to, jako kdybych byla Češka. Jsem hrozně vděčná vietnamistice, protože jsem se dozvěděla víc o Vietnamu a o lidech, které znám. Myslím, že se mi to povedlo.“

Do organizovaného managementu můžeme zahrnout jazykovou situaci spravovanou rodiči nebo komunitou. Ve vietnamských rodinách se často praktikuje např. zákaz mluvit doma česky. Záleží na rodině, zda se tento zákaz dodržuje. Dalo by se říci, že ve většině se dodržuje jen částečně. Všichni respondenti uvedli, že mluví se svými rodiči vietnamsky, ale se svými sourozenci česky. Nastavení priority zachovat u dětí vietnamštinu je různé, záleží na dané rodině. Někteří rodiče se velmi snaží o zachování vietnamštiny u svých dětí jejím pravidelným procvičováním - formou diktátů, čtením z vietnamských novin apod. Vzhledem k pracovní vytíženosti vietnamských rodičů se toto však dodržuje jen v několika málo rodinách. Zajímavostí je kvůli zachování vietnamského jazyka a kulturních hodnot u vietnamských dětí praxe jejich posílání do Vietnamu za prarodiči. Rodiče nicméně volí posílání dětí do Vietnamu nebo české chůvy opět i z důvodu pracovní vytíženosti. Vietnamští rodiče posílají svoje děti do Vietnamu poměrně v raném věku, a to na několik let nebo o prázdninách. Tato praxe se však neukázala jako dobrá cesta, protože po návratu do ČR děti nastoupí hned do mateřské nebo základní školy a kontakt s vietnamštinou rázem odpadne.

Ke zvýšení jazykových kompetencí ve vietnamštině přispívají zkušenosti s tlumočením v raném věku, jak již bylo zmíněno v kapitole 3.3.1 Jazyková situace rodiny. Ukázalo se, že některé mladé Vietnamce tato zkušenost motivovala v dospělém věku k profesnímu zaměření na tlumočení nebo interkulturní práci v rámci komunity. Na ukázce výpovědi respondentky ANH můžeme nahlédnout do jazykového plánování v její rodině:

„Se sourozenci jsme nikdy nechodili k českým babičkám. Rodiče nás doma hodně učili vietnamštinu. Dávali diktáty nebo čtení z novin. Pro ně je důležité, abychom měli v malíku vietnamštinu jak psanou, tak mluvenou. Doma mluvíme jen vietnamsky, tam nevedeme češtinu. Jenom se sourozenci mluvíme česko-vietnamsky, ale s rodiči vietnamsky.“

Aktivity vietnamské komunity mají charakter organizovaného institucionálního managementu. Vietnamská komunita vytváří dobré prostředí k zachování vietnamského jazyka u mladých Vietnamců, např. pořádáním komunitních akcí a oslav. Už samotný kontakt s komunitou je často veden ve vietnamském jazyce a i komunita se momentálně snaží vyvářet prostředí, ve kterém si vietnamské děti mohou svoji vietnamštinu zlepšit. Jde převážně o kurzy vietnamštiny pořádané krajanskými „školami“, které se zaměřují na doučování vietnamských dětí. Tyto školy jsou však omezené jen na prostředí velkých tržnic ve velkých městech, zejména v Praze. Děti z jiných měst takovou možnost nemají. Např. v pražské tržnici SAPA funguje mateřská školka vedená ve vietnamštině a mnoho zmíněných „škol“, resp. doučovacích center, které se specializují na větší děti. Kromě toho se také např. Svaz vietnamských studentů snaží o pořádání akcí, které mají za cíl umožnit procvičování vietnamštiny. Samotné prostředí velkých tržnic umožňuje mladým Vietnamcům kontakt s vietnamštinou. O těchto zkušenostech se zmínila respondentka HANG:

„Máma pracovala vždycky na nějaké tržnici, teďka je to SAPA. Sestra se naučila vietnamsky, protože chodila do té SAPY, prostě tam na ní mluvili vietnamsky a ona jim na to odpovídala. V podstatě jí tahle komunikace pomohla k rozvoji toho jazyka. Takže jsme tam se sestrou chodily pravidelně pomáhat rodičům.“

4.3.5 Implementace akčních plánů prostřednictvím organizací

Mezi integrační aktivity neziskových organizací, které jsou cílené na mladé české Vietnamce, patří projekty zaměřující se na rozvoj interkulturní práce. Interkulturní pracovník/asistent pomáhá při styku dvou subjektů různých kultur. Musí mít základní povědomí o sociálně-ekonomické situaci migranta a musí znát relevantní legislativu hostitelské země. Často pracuje pod vedením jiného odborníka či v rámci organizace, která jej proškolí ve svém specifickém oboru – například v oblasti cizineckého práva nebo zdravotnictví. Současně musí mít výbornou slovní zásobu českého a druhého jazyka na běžné komunikační úrovni a být orientovaný v kontextech obou kultur (Interkulturní práce, 2016, [online]). Mezi organizace, které se věnují rozvoji této práce, můžeme řadit South East Asia – liaison, z.s. (bývalý Klub Hanoi), Inbáze, z.s., META, o.p.s. a Integrační centra.

Členové spolku South East Asia – liaison (Klub Hanoi) se jako jediní zaměřují výhradně na propagaci vietnamské kultury a integraci Vietnamců do české majoritní společnosti s důrazem na zachování jejich kulturní identity. Tento spolek byl založen v roce 2002 bývalými studenty oboru vietnamistika (FF UK). Spolek od počátku sdružoval české zájemce o vietnamskou kulturu a jazyk, ale postupem času se k němu připojili i mladí Vietnamci z jedenapůlté a druhé generace, kteří se začali zajímat o svoji výchozí kulturu. Kromě propagace vietnamské kultury prostřednictvím pořádání přednášek, kulturních či sportovních akcí, fotografických výstav, vietnamských dílen na základních a středních školách, překladů vietnamské literatury, vydávání Bulletinu KH nebo podílení se na natáčení dokumentárních filmů s vietnamskou tématikou se dnes tento spolek věnuje zejména integračním projektům - od kurzů českého jazyka po poskytování sociálního a právního poradenství pro vietnamskou komunitu. Spolek South East Asia – liaison se jako první podílel na rozvoji projektů vzdělávání česko-vietnamských interkulturních asistentů. Od roku 2009 realizoval celkem 5 běhů školení česko-vietnamských interkulturních asistentů, a to převážně na území hlavního města Prahy a dále v Karlovarském, Ústeckém a Jihomoravském kraji. Tyto projekty se konaly v reakci na rostoucí požadavky řady veřejných i podnikatelských subjektů (MPSV, MV, Policie ČR, Integrační centra pro cizince ČR, Charita ČR, Dům národnostních menšin, automobilové podniky řady TRW, advokátní a exekuční kanceláře, nemocnice, školy aj.) na zajištění kvalifikovaného oboujazyčného česko-vietnamského asistenta, a dále na požadavky samotných Vietnamců, kteří spolupracují se SEA-L (KH) na řadě projektů jako volentéři, ale chybí jim odborný základ pro výkon pozic česko-vietnamských asistentů (Klub hanoi, 2014,

[online]). Obsahem školení česko-vietnamských asistentů bývá interkulturní problematika, zvyšování dovedností sociální práce, jazykové a lektorské dovednosti, právní základ, základy komunikace a řešení konfliktu, základy české a vietnamské kultury.

Ostatní neziskové a nevládní organizace, jako jsou spolek Inbáze, z.s., META, o.p.s. a Integrační centra, později navázaly svojí činností na vzdělávání v interkulturním zprostředkování převážně pro migranty z dalších zemí. Názvy této profese si každá organizace určovala sama. Můžeme se proto setkat s názvy interkulturní pracovník, mediátor, asistent nebo sociální a komunitní tlumočnick. V roce 2014 se pojmenování ustálilo na pojmech interkulturní pracovník a komunitní tlumočnick. Profese interkulturní pracovník byla následně zapsána do katalogu Národní soustavy povolání a Národní soustavy kvalifikací, čímž byl profil této profese institucionálně zakotven (Interkulturní práce, 2016, [online]).

Kromě projektů zaměřujících se na interkulturní práci se neziskové organizace jako South East Asia – liaison, Inbáze, META, Integrační centra, OPU, Multikulturní centrum aj. podílejí na organizaci multikulturních dílen na základních a středních školách, které mají větší koncentraci dětí z řad cizinců. Lektoři, kteří se na školách věnují vietnamským dílnám, potvrzují, že tyto dílny nejenže zvyšují u českých dětí povědomí o cizích kulturách, ale u vietnamských dětí též podporují uvědomění si své výchozí kultury.

Nabídka projektů neziskových a nevládních organizací zaměřujících se na podporu vietnamských jazykových kompetencí u mladých Vietnamců je nicméně omezená. Pokud mluvíme o zvyšování jazykových dovedností, v rámci projektů interkulturního vzdělávání nacházíme jen školení tlumočnických a překladatelských dovedností, které ovšem předpokládají dobrou úroveň obou jazyků. Na základě bohatých zkušeností spolku South East Asia – liaison s pořádáním těchto školení můžeme říci, že zájem ze strany mladých Vietnamců je velký, neboť umožňuje poznat výchozí vietnamskou kulturu a jazyk. Problémy však nastávají při tlumočnických a překladatelských seminářích, kdy se naráží na nedostatečnou jazykovou vybavenost mladých Vietnamců, jimž mnohdy chybí byť základy vietnamštiny. Počet úspěšně zakončených zkoušek u těchto projektů je tak průměrná. Problémy nastávají hlavně při tlumočnických a jazykových seminářích z důvodu nedostatečné jazykové kompetence účastníků. Toto může potvrdit jedna z účastnic výzkumu, která zmíněný kurz navštívila:

„...kurz interkulturní asistence, to bylo v roce 2013. Chodila jsem tam hrozně ráda kvůli té vietnamštině. Vždycky jsem si říkala, že se naučím na tom kurzu tlumočit a překládat. V té

době jsem si říkala, jak to udělám, když neumím ani vietnamsky psát. Asi bych se měla nejdřív naučit vietnamsky, a pak se soustředit na to tlumočení. Nakonec jsem nějak dokončila ten kurz, a pak jsem začala chodit na vietnamistiku, takže to bylo naopak. Ale jsem ráda, že jsem tam chodila.“

MY

Do budoucna by se v rámci školení interkulturního vzdělávání pro mladé Vietnamce mohly více zakomponovat základní jazykové dovednosti. Další možností, se kterou mohou neziskové organizace pracovat, je pořádání kurzů vietnamštiny pro vietnamské děti a mládež. Lektoři by měli s touto skupinou pracovat metodologicky jinak než s nerodilým mluvčím. Důraz by měl být na vytvoření vhodného komunikačního prostředí a zvyšování kompetencí v mluvené, čtené a psané vietnamštině. Problému s nedostatečnou jazykovou vybaveností si všiml i sociolog, vietnamista a předseda spolku SEA-L Jiří Kocourek, který se jako první snažil o rozvoj interkulturního vzdělávání mladých Vietnamců v ČR. Sám naznačil, že se v rámci činnosti spolku SEA-L již prosazuje výuka vietnamštiny, ale stále se pracuje na koncepci, která by byla vhodná pro mladé Vietnamce. Rozhovor s Jiřím Kocourkem je součástí přílohy č. 1.

5 ZÁVĚR

Tato práce ukázala, jak se žije mladým Vietnamcům v České republice ve dvou kulturách. Odpověděla na důvody vzniku jazykové atrice a představila případné možnosti nápravy této situace, které lze v budoucnu aplikovat prostřednictvím jednotlivců nebo institucemi – vietnamskou komunitou, nevládními organizacemi nebo orgány státní správy.

Někteří mladí Vietnamci dnes nedokáží ve vietnamštině dostatečně komunikovat či diskutovat s rodiči, příbuznými nebo vietnamskými vrstevníky o hlubších tématech. Vietnamština je v jejich situaci omezena na základní komunikační fráze. Avšak tato ztráta je jimi samotnými i jejich rodiči vnímána jako přirozený proces. Jazykové problémy, které se objevily v této práci, vznikají vlivem působení nového kulturního prostředí. Hlavním jazykovým problémem prožívaným mladými Vietnamci je ztráta jazykových kompetencí ve vlastním mateřském jazyce. Mladí Vietnamci často již nevnímají vietnamštinu jako hlavní jazyk. Převládá u nich český jazyk, který ovládají jako rodilí mluvčí. Podle Neústupného (2002, s. 435) jazykové problémy nezahrnují jen problémy „gramatické kompetence“, nýbrž i problémy jazyka ve smyslu „komunikace“. Jak vyplývá z této práce, jazyková atrice jako jazykový problém není předem anticipována mladými Vietnamci nebo jejich rodiči jako „problém“, protože není účastníky managementového procesu hodnocena zcela negativně. Sami respondenti výzkumu své snížené jazykové kompetence ve vietnamštině vnímají, ale pro řadu z nich není ovládání vietnamštiny na úrovni rodilého mluvčího osobní prioritou. Díky výuce cizích jazyků na českých školách (angličtiny, němčiny, francouzštiny) přicházejí mladí Vietnamci do kontaktu i s jinými jazyky, proto je pochopitelné, že postavení vietnamštiny není pro mladé Vietnamce skutečnou prioritou. Někteří respondenti uvedli, že mají dobrý základ vietnamštiny a že pro ně není obtížný úkol se vietnamštinu v budoucnu doučit.

Příčinou pozbývání vietnamštiny je nedostatečně vytvořené komunikační prostředí. V cizí zemi je možné si toto prostředí udržet jen prostřednictvím komunikace v rodině nebo ve vietnamské komunitě. Dvěma respondentkám se prostřednictvím pevných pravidel jazykového plánování rodiny podařilo udržet si vietnamštinu na velmi dobré úrovni. Tyto dvě respondentky uvedly, že měly doma zákaz mluvit česky a rodiče s nimi pravidelně procvičovali vietnamštinu. Oběma k tomu dopomohl také aktivní styk s vietnamskou komunitou, protože jejich rodiče pracovali v prostředí velkých vietnamských tržnic. Významným zdrojem kontaktu s vietnamštinou je rovněž udržení si vazby s rodinnými

příslušníky ve Vietnamu. Jedna respondentka zmínila, že se prostřednictvím chatových komunikací se svou rodinou ve Vietnamu naučila psát vietnamsky.

Pro udržení si vietnamštiny hraje také úlohu věk, v němž mladí Vietnamci do ČR přijeli. Čím mladší opustili Vietnam, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že si vazby s vietnamštinou neudrží. Všichni respondenti mého výzkumu přijeli v raném věku nebo se v ČR narodili. Respondentovi, který přijel do ČR jako nejstarší, bylo v době příjezdu 13 let. Tento respondent uvedl, že má vietnamštinu na velmi dobré úrovni, ale s postupným převládáním komunikace v českém jazyce udržuje vietnamštinu jen na pasivní úrovni. Další motivací pro zlepšení svých kompetencí ve vietnamštině je pracovní prostředí, které vyžaduje vietnamštinu na odborné úrovni (např. výkon tlumočnicka). Čtyři respondenti uvedli, že si díky pracovnímu prostředí, které vyžaduje komunikaci s vietnamskými klienty, udržují aktivní vietnamštinu.

Tato práce ukázala průběh změny identity a s tím související pocit chybějící jazykové kompetence u mladých Vietnamců v ČR. Ztráta jazykové kompetence a odlišné vnímání hodnot oproti jejich rodičům vedou k mezigeneračním konfliktům, které jsou dnes velmi často diskutovaným tématem. Tyto konflikty neplynou jen z odlišných kulturních hodnot, ale i z nedostatků v jazyce. Do budoucna je důležité vytvořit pro upevnění vazeb mezi mladými Vietnamci a jejich rodiči vhodné prostředí, ať už prostřednictvím aktivit jednotlivců nebo organizací. Strategií těchto aktivit by měla být reflexe, která by obě generace k sobě přibližovala.

Jazykové kompetence ve vietnamštině se nejeví jako hlavní priorita u všech mladých Vietnamců v ČR. Udržení si vietnamského jazyka souvisí se zájmem a motivací jednotlivců. Jak uvedla jedna respondentka: „*Táta říká, že nesmíme děti do toho jazyka nutit, protože si vždycky k tomu najdou cestu, a to jsem vlastně udělala já.*“ Důležitým zjištěním je, jak uvedli sami respondenti, udržení si výchozí vietnamské identity a pocit sounáležitosti se svou původní kulturou. Na vývoj mladých Vietnamců působí ze všech stran české prostředí. Sami pociťují, že nemají vazbu na svoji zemi původu a že u nich převládá západní způsob myšlení. Ztrátu své vietnamské identity si všichni respondenti uvědomili až v pozdější adolescenci nebo v rané dospělosti. Jejich prožívání „návratu ke kořenům“ proběhlo obvykle s první cestou do Vietnamu nebo jen z pocitu jinakosti. Jako své pozitivum vnímali znalost obou kultur a možnost vybrat si z obou kultur to nejlepší.

Celá práce poukázala na důležitost upevnění si vlastní identity. Cesta „návratu ke kořenům“ může probíhat skrze jazyk i skrze jiné sociokulturní instituce, které by měly být nápomocné k udržení si identity, aby se vlivem prostředí neztratil pocit sounáležitosti k výchozí kultuře.

Tato práce může sloužit jako podnět k rozvoji metodologie při výuce vietnamštiny pro mladé Vietnamce nebo jako aplikace teorie jazykového managementu na souhrny, které v této práci nebyly hlouběji prozkoumané.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

BROUČEK, Stanislav. *Český pohled na Vietnamce: (mediální obraz Vietnamu, Vietnamců a vietnamství)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2003. Imigrace, adaptace, majorita. ISBN 80-85010-46-1.

ČERNÍK, Jan, KOCOUREK, Jiří a Eva PECHOVÁ (eds.). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H & H, 2006. Multikulturní inspirace. ISBN 80-7319-055-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 9788024601540.

DEÁKOVÁ, Tereza. *Kulturní identita dítěte imigranta*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Dana Bittnerová.

PECHOVÁ, Eva. *Migrace z Vietnamu do České Republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. LaStrada, Praha, 2007. Dostupný z:

<http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Zprava_migrace_Vietnam.pdf>

PECHOVÁ, Eva. *Potkali se u Kolína: Reportáž o vietnamských dělnících v Čechách*. Migrace online, Praha, 2008. Dostupný z:

<<http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/potkali-se-u-kolina-reportaz-o-vietnamskych-delnicich-v-cechach>>

FREIDINGEROVÁ, Tereza. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy Praha, 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-174-9.

HLAVATÁ, Lucie a Nguyen Thi Binh SLAVICKÁ. *Praktická vietnamština: Tiếng Việt thực hành*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-887-8.

KOMERS, Petr a SLEZÁKOVÁ, Jitka. *Čeští Vietnamci mezi dvěma jazyky*. Vesmír 89, 2010, s. 250-252. Dostupné z:

<<http://casopis.vesmir.cz/clanek/cesti-vietnamci-mezi-dvema-jazyky>>

HOLEČKOVÁ, Anna. *Language attrition (Key topics in sociolinguistics)*. Čeština doma a ve světě, 2013, s. 13-17. Dostupné z:

<http://ncds.ff.cuni.cz/system/files/NCDS1-2-2013_Holeckova.pdf>

Integrace cizinců na území České republiky: výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky číslo 1266/2000 a 1260/2001. Praha: Akademie věd České republiky, 2003.

HUBERTO VÁ, Lucie. *Vliv sociálního a kulturního kontextu na formování identity u dospívajících imigrantů vietnamského původu v severní Americe*. *E-psychologie*. Roč. 8, č. 1, 2014, s. 13-23. Dostupné z:

<<http://e-psycholog.eu/pdf/hubertova.pdf>>

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí: informační manuál pro Policii ČR*. Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2005. ISBN 80-903510-1-8.

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie – Kapitola 1 Slovo úvodem*. Masarykova univerzita, Brno, 2008, dostupný z:

<<http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/ch01.html>>

MARTÍNKOVÁ, Šárka. *Vietnamská komunita v Praze*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010. ISBN 9788085394726.

NEKVAPIL, Jiří. *Language biographies and management summaries*. In Muraoka, H. (ed.), *Language Management in Contact Situations*. Vol. III. Report on the Research Projects No. 104. Chiba: Chiba University, Gradual School of Social Sciences and Humanities, 2004, s. 9-33.

NEKVAPIL, Jiří. a Tamah. SHERMAN. *Language management in contact situations: perspective from three continents*. New York: Peter Lang, c2009. ISBN 9783631582633.

NEUSTUPNÝ, Jiří V. *Sociolingvistika a jazykový management*. Sociologický časopis. Vol. 38, č. 4, 2002, s. 429-442.

SHERMAN, Tamah a HOMOLÁČ, Jiří. *Management summaries and the follow-up interview in language biography research*. Slovo a slovesnost. Roč. 75, č. 4, 2014, str. 294-324.

SHERMAN, Tamah a Jiří HOMOLÁČ. „The older I got, it wasn't a problem for me anymore”: Language brokering as a managed activity and a narrated experience among young Vietnamese immigrants in the Czech Republic. *Multilingua* [online]. 2016, , - [cit. 2016-08-15]. DOI: 10.1515/multi-2015-0027. ISSN 0167-8507. Dostupné z: <http://www.degruyter.com/view/j/mult.ahead-of-print/multi-2015-0027/multi-2015-0027.xml>

VASILJEV, Ivo. *Vietnamština - jazyk na protipólu*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010. ISBN 9788085394719.

VASILJEV, Ivo. *Život s více jazyky: jazyková autobiografie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Sociolingvistická edice. ISBN 978-80-7422-120-0.

7 POUŽITÉ ZDROJE

ČSÚ, dostupný z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfg917fpy>> a <<https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-cr-2015>>

Interkulturní práce, dostupný z:

<<http://interkulturniprace.cz/oplzz/interkulturni-mediace/ceska-republika/interkulturni-asistence/>>

Klub Hanoi, dostupný z: <<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2014120901>>

RYŠAVÝ, Martin. *Banánové děti*. MILD production, 2009, film dostupný z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10267494875-bananove-deti/21056226984/>>

RYŠAVÝ, Martin. *Kdo mě naučí pŕl znaku?* MILD production, 2006, film dostupný z <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/20738253740-kdo-me-nauci-pulznaku/?streamtype=WM1>>

RYŠAVÝ, Martin. *Země snů*. MILD production, 2009, film dostupný z <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10213388119-zeme-snu/>>

DUONG, Dužan. *Mat goc*. 2014, film dostupný z <<https://vimeo.com/109699206>>

Inkluzivní škola, dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/>

DO Thu Trang, dostupný z: <<http://do.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=97317>> a <<http://asijatka.cz/2016/06/16/perlidicky-krkonossky-vietnamec/>>

Přiznání Vietnamců, dostupný z: <<https://www.facebook.com/PriznaniVietnamcu/?fref=ts>>

Humans of Prague, dostupný z: <<https://www.facebook.com/praguehumans/?ref=ts&fref=ts>>

Svaz podnikatelů v potravinářství v ČR, dostupný z: <<https://www.facebook.com/groups/hiephoipotraviny.cz/?fref=ts>>

8 SEZNAM ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
VDR	Vietnamská demokratická republika
DAMU	Divadelní fakulta Akademie múzických umění
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
ČVUT	České vysoké učení technické
VŠ	Vysoká škola
ČJ	Český jazyk
apod.	a podobně
např.	například
aj.	a jiné
SEA-1	South East Asia - liaison
KH	Klub Hanoi
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MV	Ministerstvo vnitra
OPU	Organizace pro pomoc uprchlíkům

PŘÍLOHA 1.

Součástí této přílohy je část rozhovoru se sociologem a vietnamistou Jiřím Kocourkem, který je předsedou spolku SEA-L (bývalý Klub Hanoi) a dlouhodobě se se svým týmem věnuje rozvoji interkulturního vzdělávání.

Spolek SEA-L (Klub Hanoi) realizoval od roku 2009 do roku 2015 projekty se zaměřením na vzdělávání česko-vietnamských interkulturních asistentů. Projekty se konaly na území Prahy a na území Ústeckého, Karlovarského a Jihočeského kraje:

1. Co bylo cílem Vašich projektů?

Využít potenciál mladých lidí se zkušeností z obou kultur, zvýšit potenciál interkulturního zprostředkování, najít případně nové spolupracovníky, rozšířit povědomí o sociálních vědách a jejich metodách u dvoujazyčné mládeže, seznámit mladé s interkulturní prací a umožnit jim nalézt práci.

2. Kolik úspěšných asistentů jste vyškolili?

Toto bychom museli dohledat u každého projektu zvlášť, ale v databázi SEA-L celkem máme 35 dlouhodobě ověřených osob, které zároveň našli bohaté uplatnění v daných odvětvích interkulturní práce (komunitní tlumočení, interkulturní asistence, výuka ČJ pro Vietnamce, interkulturní mediace). Potom je ale mnoho dalších, kteří si ze seminářů odnesli útržky a rovněž je dnes aplikují, je jich minimálně dalších 20, o kterých víme, někteří, cca 15 osob, jsou ještě mladí a nemají hotovou VŠ, o jiných nemáme informace.

3. Našli tito asistenti pracovní uplatnění?

Zmiňovaných 35 plně.

4. Byl nějaký rozdíl mezi skupinami z Prahy, Karlovarského, Ústeckého a Jihočeského kraje?

V Ústí se školilo hlavně pro výuku češtiny. Poté čtyři asistenti minimálně našli uplatnění a studovali i dál. Na rozdíl od jiných to bylo školení na zakázku. Jednoznačně se lišili lidé z Karlových Varů, kde v zásadě chybí generace vysokoškoláků, protože v KV není žádná VŠ. Jinak se ale lidé liší spíše generačně. Čím starší, tím byla vyšší motivace. Mladší se zatím více hledají a mají o něco méně aktivní přístup ke vzdělávání obecně.

5. Setkali jste se v tlumočnických a překladatelských seminářích s nějakými obtížemi?

Spíše v poslední době, kdy se úroveň vietnamštiny u mladých posluchačů rapidně snižuje. Je spíše třeba realizovat kurzy jazykové než tlumočnické, které by pak navazovaly.

6. Jak vnímáte ztrátu vietnamských jazykových kompetencí u mladých Vietnamců? Je důležité, aby si mladí Vietnamci zachovali vietnamštinu?

Určitá ztráta jazyka je přirozená u všech migrantů. Neviděl bych to samo o sobě jako základní problém. Co je dle mého názoru důležité, je, aby si mladí vybudovali pevnou identitu. Je potom jedno, jakým jazykem budou hovořit. Samozřejmě ve spojení se sociálními jevy je ztráta jazyka problém, pokud přestanou mít mladí vazby na své krajany a rodiny, jimž přestanou rozumět, ale nemají ještě pevné vazby na majoritní společnost.

7. Plánuje SEA-L do budoucna projekty, které by byly cílené na zlepšení jazykových kompetencí u mladých Vietnamců?

V současné době již realizuje pro jednotlivé zájemce školení v odborné slovní zásobě. Začínáme i vyučovat vietnamštinu, ale pevnou koncepci zatím nemáme, nyní ji teprve vytváříme. Uvidíme, zda se záměr podaří naplnit.

8. Na co je potřeba se zaměřit při výuce vietnamštiny pro tuto cílovou skupinu?

Kromě jazyka jako takového také zvýšit jazykové a analytické kompetence obecně. Zaměřit se na práci s jazykem, aby posluchači dokázali vůbec přemýšlet v pojmech a jazyk pro ně nebyl prázdným kódem. Vietnamštině musí porozumět ve svém základu a struktuře a poznat společnost. Jinak nemohou jazykové dovednosti efektivně aplikovat. Avšak, jak jsem řekl, spíše to vidím jako šanci pro zájemce, nikoli jako nutnost.

9. Jak je známo, v posledních letech dochází k mezigeneračním konfliktům mezi mladými Vietnamci a jejich rodiči. Zaznamenal Váš spolek tento problém? K čemu by to mohlo vést, pokud se tyto problémy nebudou dlouhodobě řešit?

V první řadě je třeba říci, že k mezigeneračním konfliktům v moderní společnosti i v jiných společnostech dochází všude na světě. Ve vietnamské společnosti v ČR k nim nyní dochází eskalovaně, protože se začínají v rodinách mezi sebou prát kultury rodičů a dětí. Je to hodně dáno migrací, když sem do ČR hodně přijížděli lidé s nízkým vzděláním a z tradičního způsobu života na vesnicích. Tito lidé nemají pojem o vzdělávání dětí, děti se učí jen spontánní cestou. Takový způsob ale česká společnost příliš nepreferuje. Rodiče tedy děti v zásadě nevedou, nebo je vedou k tradičním hodnotám, které zde nemají platnost a ztrácí svou funkčnost. Myslím si, že stejně jako u jiných rodin, i u těch vietnamských je riziko, že když se problémy nebudou v rodinách řešit, dojde k rozkolu rodin a k pádu rodinných hodnot obecně. To samozřejmě ještě více ovlivní i současné trendy české společnosti, které určitým způsobem korespondují s vývojem rodiny vietnamské v ČR.

PŘÍLOHA 2.

Ukázka části rozhovoru s respondentkou HA:

T: A jak jsi dneska na tom s vietnamštinou?

R: Dneska si myslím, že asi nejlíp, co jsem kdy byla, protože díky té práci jsem si hodně obohatila svoji slovní zásobu o právníckou terminologii. A taky vzhledem k tomu, že jsem hodně ve styku s vietnamskými občany, tak ten jazyk jakoby používám často aktivně.

T: A kdy došlo ke zlepšení ve vietnamštině?

R: Ke zlepšení došlo asi díky tomu, že jsem vlastně, to vděčím hodně té advokátní kanceláři, jakoby té práci, a že jsem po 25 letech narazila na partu „banánových dětí“. V podstatě v kanceláři byli vietnamští mladí, kteří měli v dětství stejné problémy jako já. A znali prostě ty potíže, se kterými se druhá generace Vietnamců potýká.

T: Zmínila jsi „banánové děti“, považuješ se za „banánové dítě“?

R: Ano. (smích)

T: Jak vnímáš termín „banánové děti“? Líbí se ti?

R: Líbí, protože je přesný. Já si myslím, že by to měli zavést do nějakého slovníku sociologických termínů nebo něco takového (smích), protože to přesně vystihuje takovýto půl napůl - že jsme Vietnamci, víme, že jsme Vietnamci, ale žijeme v českém prostředí a dokážeme se adaptovat, a myslím si, že se nám bude vždycky dařit ve všem. Cokoliv, co budeme dělat, tak jako „banánové dítě“ se nám bude vždycky dařit, protože jsme přežili nebo že jsme zvládli překonat nějaké ty strasti, které jsme měli třeba v dětství nebo v mládí. A to je rozdíl. My jsme takoví víc dravější oproti dětem, kterým říkám „bramborové děti“ (smích). To je třeba generace mého bratra, který tady vyrůstal od malička a nikdy nebyl ve Vietnamu. Třeba, a vlastně už jsou doopravdy víc český, jako třeba z 80 %.

PŘÍLOHA 3.

Ukázka části rozhovoru s respondentem ZEN:

T: Můžeš mi popsat historii pobytu vaší rodiny v České republice?

R: Určitě, mám staršího bratra, který je o rok a půl starší s tím, že můj dětský příběh se k němu hodně váže, protože vlastně rodiče měli takové ty typicky vietnamské zábrany, kdy třeba v 15 nebo když jsme byli malý a chtěli jsme dělat něco, co dělá typická česká rodina, jet třeba někam na chatu s babičkou a podobně, tak nám to bylo zakazováno, protože bychom tam třeba zvlčili. Bratr je ale tvrdohlavý a prostě vždycky řekl: přes to nejede vlak, já prostě jedu! A nějak jsme se tam vždycky dostali, a tam jsme tu hranici mezi rodiči pomaličku zužovali. S tím, že se to hlavně projevilo od 15tého roku, kdy člověk už může třeba chodit na brigády. Jako malí jsme byli vždycky takoví rebelovítí. Ve vietnamské komunitě v Ostravě, která je o hodně menší než ta pražská, tam se fakt naši znají se všemi. Tam jsme byli takoví ti ztracení, strašně poevropštěná děcka, žádné holky, žádné rodiny k nám nechtěly táhnout jejich holky, protože se bály, že je taky změníme. Zpočátku jsme si říkali, že to bylo strašně divné, ale byli jsme otevření všem kulturám, takže zpočátku jsme ty vztahy vlastně crushovali nebo vlastně jsme lovili Češky, protože s Vietnamkami jsme si teda moc nerozuměli, a to (smích) rodičům dělalo právě problémy, protože všechny naše stránky byly takové evropské. Chtěli jsme se odmalička už někam vypracovat, nectili jsme tradice, totálně bych řekl, že moje vietnamština je od 1 do 10... -18, s tím, že (smích) jsem upřímný, jako nějaké tradice, jako je tháp hương²³ a podobně...to nevím, kdy se to dělá, nebo mamka řekne, že támhle ta holka se narodila v roce 94, 96 v nějakém tom znamení, že khong...jakože se k sobě nehodíme, tak to taky nevím proč. A nějak je ta vietnamská komunita úplně mimo mě. S tím, že ten rok, kdy jsem si uvědomil, že hodně z ní těžím, i když jsem si to neuvědomoval, bylo až v 15, kdy jsem začal chodit na brigády, protože jsem objevil takový ten potenciál, že naše komunita, že i firmy si to uvědomily a vyhledávaly Vietnamce, kteří jsou trošku jiní, kteří hledají nějakou práci nebo se snaží o seberozvoj. A popravdě až teď potkávám lidi, kteří se ucházejí o práci...v Ostravě jsme byli s bráchou jako jediní, kteří chodili na brigády k Čechům a ne k rodičům

²³ Překlad: zapálení vonných tyčinek (respondent zde naráží na obřady spojené s kultem předků)